

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1886. Andra Kammaren. N:o 49.

Fredagen den 30 April.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Upplästes tvenne till Kammaren inkomna sjukbetyg, så lydande:

Att Ledamoten af Riksdagens Andra Kammare Herr G. O. Tundal är sängliggande sjuk i Arthrititis intygas.

Stockholm den 28 April 1886.

C. Häggström,
Läkare.

Att Revisionssekreteraren A. Lilienberg, som lider af lungkatarr, på den grund är hindrad att under nuvarande kalla väderlek infinna sig vid Riksdagens sammanträden, intygas.

Stockholm den 29 April 1886.

L. T. Remahl,
Legitim. läkare.

§ 2.

Förekom till behandling Första Kammarens protokollsutdrag N:o 166, innefattande delgifning af nämnda Kammares beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlatande N:o 12, i fråga om utfärdande af en allmän författning rörande koncession till telegraf- eller telefonledningar.

I berörda utlatande hade Utskottet hemställt, att Första Kammaren ville för sin del besluta, »det Riksdagen skall i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och till Riksdagens pröfning framlägga förslag till författning rörande meddelandet af koncessioner åt enskilde att anläggä telegraf- eller telefoninrättningar».

Denna hemställan hade af Första Kammaren bifallits.

Andra Kammarens Prot. 1886. N:o 49.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Sjöberg i Stockholm: Herr Talman! Med anledning af det nu upplästa protokollsutdragets innehåll och då, efter hvad vi hafva oss bekant, Kammaren, med godkännande af dess andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7, afslagit ett förslag till skrivelse till Kongl. Maj:t af aldeles samma ordalydelse, som det, hvilket innefattas i Första Kammarens berörda protokollsutdrag, hemställer jag, huruvida med detta protokollsutdrag kan vidtagas annan åtgärd än att detsamma läggas till handlingarne.

Vidare yttrades icke. Med bifall till det af Herr Sjöberg framställda yrkande förklarades Första Kammarens omförmälda delgifning ej till vidare åtgärd föranleda, än att det ifrågavarande protokollsutdraget skulle läggas till handlingarne.

§ 3.

Angående
nedsättning
af annuitema
å de
till vissa
enskilda
jernvägs-
aktiebolag
beviljade
statslån.

Härefter företogs handläggning af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 52, i anledning af väckta motioner om nedsättning af annuitema å de till vissa enskilda jernvägsaktiebolag lemnade låneunderstöd af statsmedel.

Uti väckta och till Stats-Utskottet remitterade motioner hade inom Första Kammaren Herr *R. Törneblad*, med hvilken Herrar *H. P. W. Gahn*, *A. de Maré*, *Carl v. Baumgarten*, *Fr. Richter*, *A. G:son Bennich*, *J. Mankell*, *Friherre L. de Geer*, *W. Lindahl* och *Victor Ekenman* instämt (motion N:o 39), och inom Andra Kammaren Herr *A. J. Lyth*, med hvilken Herrar *Lars Börjesson*, Grefve *Eric Sparre*, *F. G. Janson*, *Aug. Bokström*, *J. P. Nilsson*, *O. W. Redelius*, *P. Larsson*, *And. Gust. Björkman*, *O. J. Petersson*, *Johan Fr. Carlsson*, *A. G. Jönsson*, *A. M. Lundberg*, *C. A. Sundin*, *C. F. Toll*, *J. August Sjö* och *B. Lindgren* instämt (motion N:o 160), föreslagit, att å de till jernvägarne Vislanda—Bolmen, Hultsfred—Vestervik, Vestervik—Åtvidaberg—Bersbo, Visby—Hemse, Varberg—Borås, Krylbo—Borlänge, Karlskrona—Vexjö, Krylbo—Norberg, Upsala—Margrethill och Ludvika—Kihl lemnade låneunderstöd af statsmedel måtte från och med 1887 beräknas en annuitet af 5 procent, af hvilken annuitet först skulle godtgöras $4\frac{1}{2}$ procent ränta å oguldna kapitalbeloppet och återstoden utgöra amortering.

Utskottet hemstälde:

»a) att Riksdagen, med anledning af Herrar Törnebladhs och Lyths förevarande motioner, må medgifva, att de enskilda jernvägsaktiebolag, hvilka erhållit lån ur de af 1871 och 1876 årens Riksdagar beviljade anslag till låneunderstöd för enskilda jernvägar, må, om de sådant önska och före utgången af innevarande år derom hos Fullmäktige i Riksgäldskontoret göra anmälan, återbetala sin skuld till Riksgäldskontoret på sådant sätt, att annuiteten, utan rubbning af öfriga för lånet gällande bestämmelser, för tiden från och med nästkommande år beräknas till fem procent å ursprungliga försträckningsbeloppet, af hvilken annuitet först godtgöres ränta efter fyra och en

half för hundra å oguldet kapitalbelopp, och återstoden utgör afbetalning derå; dock under vilkor att de jernvägsaktiebolag, hvilka häraf sig begagna, skola vara underkastade de jemkningar i erhållna koncessionsvilkor eller andra af Kongl. Maj:t för dem gifna bestämmelser, hvilka Kongl. Maj:t, ur statens och det allmännas synpunkt samt för åstadkommande af närmare öfverensstämmelse med de under senare tid gifna koncessioner, må finna skäl att föreskrifva och före den 1 nästkommande December delgifva bolagens styrelser; samt

b) att Riksdagen må hos Kongl. Maj:t anmäla ofvanberörda beslut, med anhållan tillika, att Kongl. Maj:t täcktes i de fall, då med anledning af detsamma jemkning i ofvan antydt hänseende af Kongl. Maj:t beslutas, och för den händelse att något bolag skulle hafva vägrat underkasta sig dylik jemkning och i följd deraf ej ega åtnjuta den medgifna annuitetsnedsättningen, före innevarande års slut gifva sådant Fullmäktige i Riksgäldskontoret tillkänna.»

Häremot hade reservation anmälts af Herrar *A. P. Danielson*, *S. Nilsson*, *N. Pettersson*, *O. B. Olsson* och *J. Jonson* i Fröstorp, hvilka yrkat afslag.

Sedan Utskottets hemställan under *mom. a* blifvit uppläst, anförde:

Herr Nils Peterson: Det finnes ett gammalt ordspråk, som säger att man skall unna andra lika godt som sig sjelf, och det kan jag vara med om, men att vilja unna dem bättre än sig sjelf, det har jag aldrig hört att man behöfver göra. Detta tyckes likväl vara meningen med detta förslag. Såsom vi veta, har staten lemnat till en del jernvägsbolag dels anslag, dels lån, under det många andra bolag icke fått någotdera, vare sig anslag eller lån. De, som fått bygga sina jernvägar sjelfva, hafva således fått underkasta sig mycket sämre vilkor än de, som fått medel af staten. Dessa senare hafva dessutom för icke så länge sedan fått nedsättning på sina räntor. Nu vill man, såsom man ser, inbilla oss, att staten fått så fördelaktiga lån genom den senaste konverteringen, att det vore skäl till ytterligare nedsättning af räntorna. Har nu staten så ömt samvete, att den icke vill tillåta sig att uppbära någon vinst på de lån den lemnat ut, så tycker jag det vore billigare och rättvisare, att den lemnade denna vinst, $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ procent eller hvad det nu kan vara, till de bolag, som icke fått några anslag eller lån, i stället för att medgifva ytterligare nedsättning i räntorna åt dem som fått det ena eller andra. Det ingår icke i mina begrepp att det senare vore lojalt handladt mot Sveriges innebyggare. Detta är skälet, hvarföre jag reserverat mig. Tycker man att räntorna äro för hårda, må man då säga upp lånen. På många orter skulle man med tacksamhet taga emot lån på samma vilkor. Jag tror derfor icke, att tiden är inne att fatta ett sådant beslut, hvarom här är fråga. För resten tror jag, att, om man nagelfar, man skall finna, att lånen för staten ställa sig dyrare än man velat låta påskina. Jag är t. ex. öfvertygad, att man icke tagit i beräkning den kostnad staten får gifva ut till Riksgäldskontoret, som verkstält upplåningen. Och dessutom, som sagdt, så länge man

Angående nedsättning af annuiteterna å de till vissa enskilda jernvägsaktiebolag beviljade statslån.
(Forts.)

Angående nedsättning af annuiteterna å de till vissa enskilda jernvägs-aktiebolag beviljade statslån.
(Forts.)

icke lemnar något till de bolag, som icke fått anslag till sina jernvägar, kan jag icke vara med om detta förslag, utan får yrka afslag i såväl detsamma som Utskottets hemställan.

Herr Sven Nilsson: Jag föreställer mig det vara fåfängt att uppträda mot detta Utskottets förslag, men det kan dock icke hjälpas, ty då jag reserverat mig mot dess beslut, så vill jag äfven anföra några skäl därför.

Jag kan nemligen icke finna att det förslag, som nu föreligger, kan vara förenligt med rätt och billighet och det på den grund, att de bolag, som fått dessa lån, erhållit dem naturligtvis med skyldighet att fullgöra den ränta och annuitet, som blef bestämd vid lånens beviljande. Det torde för öfrigt icke vara för Kammaren obekant, att åtskilliga andra bolag jemväl sökte lån af staten samtidigt med dessa, men då de icke fingo sina låneansökningar beviljade, så måste de kasta sig i händerna på enskilda personer och betala mycket högre ränta än staten ifrågasatte. Derfor kan jag icke föreställa mig det vara rätt och billigt att nu, sedan kontrakt en gång äro upprättade och räntan och annuiteter deri bestämda, lemna dessa bolag en ytterligare fördel genom att nedsätta den ränta och annuitet, som en gång är bestämd.

I likhet med den föregående talaren är jag öfvertygad, att, om de bolag, som fått dessa lån af staten, anse dem vara för dyra, så finnes det en stor del andra bolag, som med mycken tacksamhet och minst lika god säkerhet skulle vilja öfvertaga dem.

Nu säger man, att det endast är afundsjuka, som dikterar motvilja mot räntenedsättningen, emedan staten, som fått lånen billigare än den utlemnat dem, mycket väl kan gå in på denna nedsättning utan någon förlust. Det kan väl så vara, men det ligger i alla fall en orättvisa häri mot de bolag, som sökt, men icke fått några lån af staten. Rättare vore, enligt min tanke, att understödja dessa sistnämnda bolag, som förut icke fått någon hjälp, med det öfverskott, som uppstår derigenom, att staten har sina lån på billigare vilkor än den sjelf lånat ut sina penningar till dessa jernvägsbolag, ifall man nödvändigt vill att staten ingenting skall förtjena på sina penningar.

Jag har i Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skaffat mig en uppgift på de enskilda jernvägar, som intill 1885 års slut erhållit statsunderstöd samt fått tillstånd att öppna sina banor för allmän trafik.

Af denna uppgift framgår, att de jernvägar, som erhållit dels lån och dels statsanslag, uppgå till 1718 kilometer bredspåriga och 854,5 kilometer smalspåriga eller en sammanlagd bansträcka af 2572,5 kilometer. Deremot utgöra de jernvägar, som icke fått något statsunderstöd, 1390 kilometer bredspåriga och 592 kilometer smalspåriga, hvilket utgör en sammanlagd bansträcka af 1983 kilometer. Sålunda finnes det jernvägar om sammanlagdt 2572 kilometer, som fått dels statsanslag, dels statslån, men deremot 1983 kilometer, till hvilka staten hvarken genom lån eller anslag lemnat den ringaste hjälp. Tycka nu herrarne att man behandlar de senare bolagen rätt, om man åt de förra, som redan från början fått hjälp af staten, bereder ytterligare hjälp genom att nedsätta den ränta, som en gång är be-

tingad, därför att de gång efter annan framkomma med anhållan om sådan nedsättning? Jæg kan icke finna detta vara rätt.

Om meningen nu är att understödja jernvägar, så anser jag att man bör understödja sådana, som förut icke fått någon hjälp af staten. Skulle nu detta förslag gå igenom, skulle det således icke förundra mig, om de bolag, som icke förut fått något understöd af staten, men skulle kunna ställa samma säkerhet för lån som de andra, i massa infunne sig med begäran att staten skulle hjälpa äfven dem. Detta synes mig vara fullkomligt rätt och till och med mera rätt än det förslag, som nu framlagts.

Såsom skäl för detta förslag anför man, att de jernvägsbolag, som detsamma berör, kommit i en betryckt ställning och därför äro i behof af hjälp. Men detta har inträffat äfven för de öfriga bolagen, som icke fått någon hjälp, och det till och med i ännu högre grad, emedan de få betala högre ränta på sina lån. Derfor kan jag icke finna annat än att detta förslag är oberättigadt, och till följd deraf anhåller jag, till den kraft och verkan det hafva kan, om afslag å Utskottets framställning.

Häruti instämde Herr *Lasse Jönsson*.

Herr Frick: Jag ber få fästa uppmärksamheten på att redan vid 1883 års riksdag motioner, såsom bekant, inkommo med förslag att räntan skulle nedsättas för de jernvägsbolag, som erhållit lån under vilkor att annuiteterna skulle utgöra 6 procent. Utskottet lemnade då en utredning, som visade att medelräntan på statsskulden i sin helhet ännu icke hade nedgått så långt, att den icke något, fastän icke mycket, öfversteg den begärda nedsättningen till 4 $\frac{1}{2}$ procent af räntorna för lånen till dessa jernvägsbolag. Det var äfven med anledning deraf, som Utskottet då icke ansåg sig kunna tillstyrka den begärda nedsättningen till 4 $\frac{1}{2}$ procent. Men, såsom det framgår af Utskottets yttrande 1883, hade Utskottet tillstyrkt denna nedsättning, om räntorna på statsskulden då nedgått under 4 $\frac{1}{2}$ procent eller till 4 $\frac{1}{2}$ procent. Genom de uträkningar, som nu äro gjorda af en erkänd vetenskapsman och intagna i Utskottets betänkande, finner man, att medelräntan för hela statsskulden icke så obetydligt understiger 4 $\frac{1}{2}$ procent. Det är alldeles otvifvelaktigt, att meningen med lånens beviljande till dessa jernvägsbolag var att bereda dem hjälp och meningen var därför naturligtvis äfven att bolagen skulle få dessa lån till en sådan ränta, att det skulle vara dem till fördel, men ingalunda att staten skulle förtjena något på lånen. När nu genom de billiga lån staten erhållit på senare tider, medelräntan i sin helhet nedgått så långt, att den understiger 4 $\frac{1}{2}$ procent, så förefinnes enligt mitt förmenande icke något giltigt skäl, hvarför staten icke nu skulle bevilja den begärda nedsättningen af räntorna till 4 $\frac{1}{2}$ procent. Det har visserligen anmärkts, att äfven andra jernvägar begärt understöd af detta anslag, men icke erhållit sådant, och därför skulle den nu begärda räntenedsättningen icke beviljas. Jag kan dock icke se, att dessa saker hänga på något sätt tillsammans; här är ju endast fråga om att nedsätta räntan för de bolag, som erlægga högre sådan än sta-

Angående nedsättning af annuiteterna å de till vissa enskilda jernvägsaktiebolag beviljade statslån.
(Forts.)

Angående
nedsättning
af annuitema
å de
till vissa
enskilda
jernvägs-
aktiebolag
beviljade
statslån.
(Forts.)

ten sjelf ger för sina lån, och jag tycker detta är med billighet och rättvisa förenligt.

Jag yrkar därför bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Sjö: Då hvarken motionärerne eller Stats-Utskottet föreslagit annat än att de ifrågavarande jernvägsbolagen skulle beviljas lika billig ränta, som staten sjelf betalar för sina lån, och då jernvägsbolagen derjemte få betala kostnaden för dessa låns förvaltning, redovisning med mera, så synes det mig besynnerligt, att reservanterne vilja motsätta sig detta. Jag anser, att så väl motionärerne som fullmäktige i Riksgäldskontoret och Stats-Utskottet gifvit så goda skäl för sin tillstyrkan, att jag för min del icke kan annat än yrka bifall till Utskottets förslag.

Jag ber på samma gång få hemställa till reservanterne, om det är bättre att, såsom det flera gånger skett, staten måste inköpa enskilda jernvägar, än att nu bevilja dem detta lilla understöd, så att de kunna reda sig utan att staten sedan behöfver taga hand om dem.

Jag hemställer om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herrar *Björkman* och *Jönsson* i Märap instämde med Herr Sjö.

Herr Grefve Sparre: Man bör till en början göra sig reda för hvarför staten lemnar låneunderstöd för anläggning af enskilda jernvägar. Det är naturligtvis för att befordra byggandet af jernvägar; och då staten icke bygger annat än stambanor, lemnar den lån åt de bolag, som vilja bygga grenbanor eller utfärdsvägar för stambanorna. Om staten icke mäktar eller vill för tillfället upptaga så stora lån, att alla lånesökande kunna på en gång tillfredsställas och om somliga af dem icke vilja afbida tiden för åtnjutande af denna förmån, utan på annat sätt skaffa sig penningar, så hafva dessa bolag ju inga vidare anspråk på staten, då de på egen hand hjälpt sig fram. Sålunda kan jag icke finna, att orättvisa egt rum i detta fall, såsom reservanterna säga. Ty om bolagen icke ansett sig behöfva eller ej velat afvakta statens hjälp, bör väl staten icke nu komma dem till hjälp, då de sköta sina affärer bra staten förutan. Dessutom kan jag icke förstå, huru det skulle gå till att lemna dessa bolag hjälp, såsom reservanterne säga. Skulle denna halfva procent eller det af bolagen betalda räntebelopp, som icke åtgått till ränta å statens egna lån, delas ut på 1,900 kilometer jernväg och staten sålunda gifva hvar och en af de banor, som ej erhållit lån, en spottstyfver? Detta vore väl icke lämpligt. Dessutom vill jag erinra om att af dessa 1,900 kilometer jernvägar, som icke fått statslån, hafva flera i stället fått en ren present. Nässjö—Oskarshamnsbanan har fått en half million kronor utan återbetalningsskyldighet, Halmstad—Nässjö en half million, Dalslandsbanan en million; medan deremot andra, såsom Köping—Hults jernväg, icke fått något alls. På hvad sätt skulle man då dela ut denna lilla summa, som besparats genom att de nu ifrågavarande 8 eller 10 bolagen betalat en half procent högre ränta än staten? Men hvad jag förstår är, att, då staten i allmänhet lemnar åt en del andra jernvägsbolag lån emot billigare och högst 4 1/2 procents ränta, kunna dessa bolag

med skäl säga att de icke böra betala en högre ränta, ty statens mening kan väl icke vara den att i likhet med en bankinrättning söka gagna på sin utlåning. Staten bör tvärt om utlåna emot ungefär samma ränta, som den sjelf betalar å sin upplåning, och den gör alldeles icke någon förlust, utan tvärtom har staten fördel deraf, att kommunikationsväsendets utveckling bidrager till den allmänna välmågan inom landet och ökar trafiken på stambanorna. Staten har på detta sätt en dubbel vinst af denna utlåning; och då, såsom jag nyss nämnde, det icke kan vara meningen, att staten skall såsom en bankinrättning söka förtjena på denna utlåning, så kan man väl icke säga att, sedan staten nu fått upplåna penningar för billigare ränta än förut, någon orätt ligger uti, att de bolag, som af staten bekommit lån till högre ränta än andra bolag, äfven begära nedsättning i de räntor, de skola betala till staten. Vilja jernvägsbolagen söka skaffa sig penningar på annat sätt utan anspråk på statens biträde på låneunderstöd, blir det en annan sak, men här är blott fråga om att förrunna dessa bolag samma rätt som man förunnat andra.

Den siste ärade talaren yttrade, att man med afseende på de enskilda jernvägsbolagens »betryckta ställning» borde hafva till uppgift att tillse, att äfven andra bolag, som icke fått några statslån, blefve bisprungna. Men hufvudsaken är att se till, att man icke visar mannarnas emot olika bolag, utan att *alla* må komma i *samma* ställning med afseende på räntans utgörande till staten. Så väl Riksgäldskontoret som Stats-Utskottet hafva i min tanke tillräckligt fullständigt motiverat sin hemställan och ådagalagt att staten till och med, oakadt räntans nedsättning till 4 $\frac{1}{2}$ procent, gör en liten vinst af omkring $\frac{1}{4}$ procent. Således kan den ifrågavarande nedsättningen ske utan den ringaste skada för statsverket. Riksgäldskontoret säger till och med att, med afseende derå att staten beräknat en lång amorteringstid för sin upplåning, vore det en »fördel» för staten att amorteringstiden förlänges för dessa bolag. Jag kan således icke förstå annat än att det är den enklaste gård af rättvisa, att man nedsätter denna ränta för vissa bolag till likhet med hvad andra bolag högst få betala.

Med Grefve Sparre instämde Herrar *Toll* och *Fredenberg*.

Herr Helander: Motionärernes framställning har visserligen skenet af billighet för sig, och jag skulle äfven gerna bifalla densamma, om Riksdagen hade upphört med att lemna lån åt enskilda jernvägsanläggningar. Men nu är förhållandet icke så, utan tvärt om har denna Riksdag fortfarande beviljat 5,000,000 kronor för fem års tid till låneunderstöd åt enskilda jernvägar. Det kan då lätt hända att bland alla dessa enskilda jernvägsföretag äfven sådana kunna uppstå, som genom sin konkurrens tillskynda staten förlust. Jag tviflar icke på att dessa enskilda jernvägsanläggningar äro till nytta för de orter, der de framgå och hvilka af jernvägen hafva åtminstone en indirekt vinst. Men det *kan* också hända, att en dylik jernväg icke ens bär trafikomkostnaden, sedan staten nödgats för till en sådan jernväg lemnadt låneunderstöd öfvertaga jernvägen, som kanske kon-

Angående
nedsättning
af annuiter-
terna å de
till vissa
enskilda
jernvägs-
aktiebolag
beviljade
statslån.
(Forts.)

Angående nedsättning af annuiterna å de till vissa enskilda jernvägs-aktiebolag beviljade statslån.
(Forts.)

kurrerar med statens så väl som med enskildes jernvägar, ledande till förlust för staten, hvarför det icke kan annat än vara billigt att för den risk, staten sålunda löper, någon räntevinst densamma beredes. Jag ber därför att få instämma med reservanterne.

Herrar *Mallmin* och *Pettersson* i Tjärsta socken förklarade sig instämma med Herr Helander.

Herr Sven Nilsson: Det var med anledning af Grefve Sparres yttrande, som jag ville nämna några ord. Han sade att enskilda jernvägsbolag, som fått lån, icke kunde rå för att de, som ingenting fått, icke ville vänta att bygga, tills äfven de fått lån. Det var en högst märkvärdig konklusion han kom till. Ty när bolagen fått afslag af regeringen på begäran om lån, hafva de ju icke heller fått något hopp om att få understöd, och då hafva de icke haft någon annan utväg än att anskaffa penningar på enskild väg. Detta var deremot icke förhållandet med dem, som fingo hjälp af staten; ty de kunde vidare bygga med egen hjälp.

Så frågade han huru man skulle dela de vinstmedel, som staten skulle förtjena, om man bibehöll samma räntefot, som för de ifrågasvarande bolagen nu gäller. Detta föreställer jag mig skulle vara mycket lätt. Det finnes omkring 257 mil jernväg, som fått låneunderstöd och sålunda blifvit hjälpta af staten vid anläggningen. De omkring 198 mil jernväg, som icke fått en sådan hjälp, kunna dela öfverskottsmedlen på många sätt och mycket lätt utan att man därför behöfver anställa invecklade uträkningar. Det är ej småsummor här är fråga om. Skänken till de nu ifrågasvarande bolagen skulle belöpa sig till öfver 100,000 kronor årligen, som skulle kunna utdelas med omkring 500 kronor årligen på hvarje jernvägsmil åt de bolag, som ej af staten fått någon hjälp, som skulle för dem blifva en ganska god hjälp.

Nu säger han att det är icke den betryckta ställningen, som gjort att motionärerne inkommit med sina förslag. Men hvarför skulle man då hjälpa de ifrågasvarande jernvägsbolagen, om det är uppenbart, att de icke behöfva någon hjälp? Visst är, att många andra äro i stort behof, och då gör man ju rättare i att hjälpa dem.

Det förhåller sig så, som den siste talaren sade, att förluster kunna tänkas uppstå för staten genom dessa jernvägar; och då kan det vara nyttigt att staten förtjenar något genom den större ränta den nu har. Då man icke vill gå till väga på det sätt, som jag angifvit, så bör staten genom att bibehålla den nuvarande utlåningsräntan ställa så till, att den kan skydda sig för de förluster, som möjligen kunna uppstå.

Jag fortfar därför, Herr Talman, i mitt yrkande om afslag.

Herr Bokström: Två af Stats-Utskottets medlemmar hafva sökt att med synnerlig styrka motivera sitt afslagsyrkande och ansett, att en orättvisa skulle ske mot de bolag, som icke fått understöd.

Jag vill då be att få fästa deras uppmärksamhet derpå, att ödets lotter i detta hänseende, som i många andra, kunna gestalta sig myc-

ket olika, utan att man därför kan tala om orättvisa. Somliga orter hafva erhållit stambana utan något understöd från ortens sida; andra med bidrag af penningar och jord; andra hafva fått stambana, som bygts med statsanslag; andra hafva fått lån och återigen andra hafva fått alldeles ingenting. Af dem som fått lån äro de sista lånen utlemnade till $4\frac{1}{2}$ procent. Men det har derförinnan, såsom Utskottets betänkande upplyser, lemnats lån till 4 procent, till 3 och äfven till 2 procent. Att sålunda på detta område skipa full rättvisa lärer väl icke kunna ske.

Jag tror dock icke att Grefve Sparre uppfattat saken fullt riktigt, då han sade, att jernvägsbolagens behof icke bör tagas med i räkningen. Tvärtom finner jag detta skäl vara synnerligen talande för den föreslagna lindringen. Ser man på de ifrågavarande banornas inkomst i förhållande till det nedlagda byggnadskapitalet, skall man nemligen finna, att för år 1884 en bana af de här ifrågavarande gifvit 1,66 procent, en annan 2,84, en 3,30, en 1,90, en 1,70, en 3,86, och en 4,23 procent, och deraf framgår väl så tydligt som möjligt, att dessa banor äro i behof af den hjälp, som här är i fråga. Då det vidare är ådagalagdt, att någon vinst för staten vid denna utlåning ej varit afsedd af Riksdagen, och att den nu ifrågasatta lindringen kan dessa för sin tillvaro kämpande banor beredas, utan att statsverket derpå gör någon förlust, så hoppas jag att Kammaren måtte bifalla Utskottets förslag.

Jag vill blott nämna ännu en sak. Talaren på kalmarbanken omnämnde att en räntenedsättning nyligen egt rum. Detta är emellertid icke i enlighet med verkliga förhållandet. En nedsättning har icke egt rum i fråga om räntan, ehuru annuiteten förändrats.

Herr Sven Nilsson nämnde, att det skulle vara en enkel sak att fördela den vinst, staten får på de ifrågavarande jernvägsbolagen, ifall man räknade i kilometer och så toge reda på de bolag, som icke fått lån. Men om en stor del af dessa senare bolag icke behöfva och icke begärt något understöd, så vore det underligt och orättvist att lemna dem understöd och neka sådant åt andra, som deraf äro i behof.

I detta yttrande instämde Herr *Larsson* i Fole.

Herr Grefve Sparre: Reservanten på kristianstadslänsbanken undrade hvarför staten nu skulle vidkännas denna utgift, då statens behof ständigt växa. Jag ber då få säga, att det är endast för att göra den enklaste rättvisa. Eller är verkligen staten en sådan procentarinträttning, att den lånar upp pengar och lånar ut dem åt sina egna medborgare för att derpå förtjena? Är det icke för att upphjelpa kommunikationerna som staten gör det och då tager samma ränta, som den sjelf ger. Så har man i alla tider ansett vara fallet och därför har räntan ståtts med afseende på den ränta staten betalar. Då nu i följd af konverteringar statens upplåningsränta nedgått, är det väl den enklaste och naturligaste sak, att jemväl utlåningsräntan nedsättes, derest staten icke vill uppträda såsom procentare och förtjena penningar, men då kan staten både komma att förtjena och förlora.

Angående nedsättning af annuiteterna å de till vissa enskilda jernvägsaktiebolag beviljade statslån.
(Forts.)

*Angående
nedsättning
af annuiter-
terna å de
till vissa
enskilda
jernvägs-
aktiebolag
beviljade
statslån.
(Forts.)*

Herr Sven Nilsson nämnde på hvad sätt de gjorda besparingarne skulle kunna fördelas. Men har man väl hört talas om, att staten delar ut penningar åt personer, som icke begärt något och kanske icke vilja taga emot dem? De skulle då väl inkomma med begäran; men att staten delar ut till kreti och pleti, det har jag aldrig hört omtalas. Frågan är helt enkelt den, huruvida staten nu vill förtjena penningar eller om den vill gifva dessa bolag samma ränta, som de bolag fått, som erhållit lån efter det statens upplåningsränta sjunkit; och denna fråga tror jag icke kan besvaras med annat än ja.

Jag fortsätter mitt yrkande om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Börjesson: Då jag underskrifvit ifrågavarande motion, ber jag att få yttra några ord, på samma gång jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag. Några nya eller bättre skäl än som i betänkandet äro anförda har jag ej att omnämna. Utskottet har anført goda skäl för sin framställning, och fullmäktige i Riksgäldskontoret hafva räknat ut, att staten ändock förtjenar nära $\frac{1}{4}$ procent på dessa lån samt att medelräntan å länen utgör omkring 4,35 procent. Nu föreslås nedsättning af jernvägsbolagens läneränta till $4\frac{1}{2}$ procent, och då synes mig staten vara väl tillgodosedd. Reservanterne hafva omtalat, att en mängd bolag icke fått låneunderstöd, men reservanterne böra tänka på, att staten byggt stambanor inom de flesta län, hvarifrån dessa reservanter äro, under det att exempelvis Halland nätt och jemnt fått låna understöd för sina jernvägar. Det vore då icke för mycket begärdt om de jernvägar, som fått lån, blefve likställda, ty af anslag, som beviljats efter 1876 till lån åt jernvägar, hafva alla lån lemnats mot $4\frac{1}{2}$ procents ränta.

Jag yrkar grund häraf bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen Larsson: Att jag icke återfinnes bland reservanterne, beror derpå, att jag icke var närvarande, då denna fråga förevar inom Stats-Utskottet, ty annars hade jag nog låtit anteckna mig såsom reservant. Detta så mycket hellre som jag är personligen delaktig i ett af dessa bolag, som Utskottet nu vill tillerkänna en vinst, på bekostnad af ett frivilligt ingånget aftal. Ty det är här att märka, att det är frivilligt aftal mellan staten och ifrågavarande jernvägsbolag, som icke lockats in i affären, och detta fria aftal bör respekteras å ömse sidor. Det är icke alla bolag, som åtnjutit förmånen af statsunderstöd; det finnes rätt många, som icke fått sådant, utan nödgats skaffa sig penningar på annat sätt. Jag undrar om de jernvägsbolag, som måst utsläppa obligationer eller på annat sätt förskaffa sig penningar, fått bättre lånevilkor och bättre långifvare än de bolag, som fått lån af staten. Jag tror, att de senare varit de lyckligaste, ty ingen enskild långifvare har lemnat så goda vilkor som staten. Det är också klart att, då Riksdagen ställt till Kongl. Maj:ts förfogande ett visst belopp för detta ändamål, hafva flere bolag sökt del deraf än anslaget räckt till åt. Jag tror, att de bolag, som fått del af detta anslag, ansett sig i en fördelaktigare ställning än de, som fått afslag och nödgats skaffa sig medel på andra håll.

Vidare får man komma ihåg, att, om detta förslag bifölles, skulle

en sådan jernväg som t. ex. Karlskrona—Vexjö—banan, hvilken staten lemnat högst betydligt understöd dels såsom lån och dels såsom rent anslag, komma att åtnjuta än vidare förmåner. Ty, såvidt jag vet, är denna bland de bolag hvarom här är fråga den enda, som staten lemnat både anslag och lån. För öfrigt gäller det här icke så mycket om räntan skall vara $4\frac{1}{2}$ eller 5 procent, utan om aktierna uti de ifrågavarande bolagen skola lemna sina egare större eller mindre utdelning. Det finnes af dessa bolag, som erlægga för sina lån till staten 5% ränta, åtskilliga, hvilka börjat att lemna sina aktiegare utdelning, och om nu räntan för dessa bolag nedsattes, så skulle de naturligtvis komma att lemna ännu större utdelning. Men jag kan för min del icke finna att det ur statens synpunkt är skäl att medverka till något sådant.

Äfven får man komma ihåg, att de vilkor, som stipulerades för erhållande af lån utaf de åren 1871 och 1876 anvisade medel, voro helt andra än de, som uppställdes för rättighet att få del af 1881 års lånefond. Före sistnämnda år fick man låna ända till $\frac{2}{3}$ af jernvägens anläggningskostnad, men år 1881, då räntan nedsattes till $4\frac{1}{2}$ procent, bestämdes det, att lån icke fick upptagas till högre belopp än halfva anläggningskostnaden och att det öfriga skulle fyllas genom aktieteckning. Det är ju naturligt att statens säkerhet för de lån, för hvilka staten har första in-teckningen i jernvägen, är större, när lånet ligger inom halfva anläggningskostnaden, än när det ligger inom $\frac{2}{3}$ af densamma, och jag finner det därför högst billigt, att de bolag, som fått åtnjuta förmånen af att låna mera, också få betala högre ränta. Om ett jernvägsbolag begär låneunderstöd af staten och får till svar, att det skall få låna $\frac{2}{3}$ af anläggningskostnaden, om det betalar 6 procent ränta, men icke mera än $\frac{1}{2}$ af anläggningskostnaden mot erläggande af $4\frac{1}{2}$ eller 5 procent ränta, så tror jag att bolaget gerna skulle betala 6, ja, till och med 7 procent, om det begärdes i ränta, för att få det större lånet, ty största svårigheten ligger just uti att kunna få aktieteckningen att gå upp till halfva anläggningskostnaden. Det är därför alldeles origtigt att säga, att de bolag, som icke hafva behöft anstränga sig mera än för att få $\frac{1}{3}$ eller möjligen $\frac{2}{5}$ af anläggningskostnaden betäckt genom aktieteckning, böra betala samma ränta som de, hvilka ansträngt sig för att fylla halfva kostnaden genom aktieteckning.

Men härtill kommer ännu en omständighet. Som herrarne finna af Utskottets betänkande, medgaf Riksdagen 1871 tre års räntefrihet på de lån, som komma att meddelas af den fond till understödjande af enskilda jernvägsföretag, som Riksdagen då stälde till Kongl. Maj:ts förfogande. Dessa lån löpte med 5 procent ränta. Men år 1881, då räntan nedsattes till $4\frac{1}{2}$ procent, beslöt Riksdagen derjemte, att räntefrihet ej vidare finge beviljas, hvaremot anstånd medgafs för tre års ränta på det sätt, att den skulle utbetalas sedan kapitalet blifvit godtgjort. De, som fingo del af 1871 års lån, erhöilo derigenom en högst betydlig förmån, som i det närmaste kan anses motsvara den halfva procent högre ränta, som de erlægga, än de, hvilka blefvo delaktiga af 1881 års lån.

Nu säger man visserligen att staten betalar sjelf så låg ränta på

Angående nedsättning af annuiterne å de till vissa enskilda jernvägsaktiebolag beviljade statslån.
(Forts.)

*Angående
nedsättning
af annuiter-
terna å de
till vissa
enskilda
jernvägs-
aktiebolag
beviljade
statslån.
(Forts.)*

sina lån och att den derföre icke bör ockra på de enskilde. Ja, om det vore ett ocker, skulle jag gerna vara med om Utskottets förslag, men här är det ju fråga om ett alldeles frivilligt ingånget aftal. Det är dessutom icke omöjligt, att de tider kunna komma, då staten icke kan låna medel för så låg ränta, som den nu betalar, och om då Riksdagen eller Kongl. Maj:t komme till dessa enskilda bolag och sade: »eftersom Riksdagen nedsatte räntan för er, då staten fick låna för billigare pris, är det icke mer än rätt och billigt, att ni nu, då staten får betala högre ränta, äfven göra det på edra lån», så tror jag knappt att bolagen skulle gå in derpå, lika litet som jag tror att Riksdagen ens skulle nedlåta sig att göra en sådan framställning. Jag anser derför att man å ömse sidor bör låta det ingångna aftalet gälla.

Således, oaktadt jag sjelf är delegare i ett af de bolag, som skulle komma att hafva fördel af en sådan räntenedsättning, hvarom är fråga, likasom äfven den ort, jag tillhör, skulle få gagn deraf, kan jag dock icke vara med om att upprifva ett på frivillighetens väg ingånget aftal, utan, då man fordrar att staten skall uppfylla sina förbindelser emot de enskilda, fordrar jag att äfven de enskilde skola göra det-samma emot staten, och får jag på den grund anhålla om afslag å Utskottets hemställan.

Herr Ljungman: Då under diskussionen ingen fäst uppmärksamheten derå, att här är fråga om att bereda icke allenast de enskilda jernvägsbolagen en räntenedsättning, utan äfven det allmänna en fördel, så tillvida att de enskilda jernvägsbolagen i fråga skulle blifva underkastade jemkningar i sina koncessioner, hvarigenom de skulle tillförbindas att gå in på åtskilliga större eftergifter i afseende å trafiken och gent emot staten, så anser jag mig böra påpeka detta förhållande. Ur denna synpunkt yrkar jag ock bifall till Utskottets hemställan.

Herr Frick: Jag nämnde, då jag förra gången hade ordet, de skäl hvarför jag ansåg att, när räntan å statens skuld nedgått till $4\frac{1}{2}$ $\%$, staten jemväl borde nedsätta räntan för de enskilde jernvägarne från 5 till $4\frac{1}{3}$ $\%$.

Det är för öfrigt tydligt, att Herr vice Talmannen har rätt i sitt påstående att, då aftalen mellan jernvägsbolagen och staten ingåtts å frivillighetens väg, dessa aftal å ömse sidor böra uppfyllas. Men det är icke nu fråga härom. För min del är jag fortfarande af den öfvertygelsen, att det skulle vara obilligt från Riksdagens sida att vägra den ifrågasatta räntenedsättningen.

Det är emellertid icke för att upprepa detta som jag begär ordet, utan jag har velat meddela en upplysning. Herr vice Talmannen nämnde, att Karlskrona—Vexjö jernvägsbolag fått af staten en särskild större förmån än alla andra bolag, derigenom att detta jernvägsbolag erhållit icke allenast statslån utan äfven statsanslag för byggandet af jernbanan. Jag ber dock få fästa uppmärksamheten på anledningen till att bolaget fick statsanslaget. Orsaken dertill var den, att bolaget icke skulle bygga banan smalspårig, som bolaget först

tänkte göra, utan bredspårig, och skilnaden i kostnaden motsvarade just det belopp, bolaget erhöi i statsanslag. Derjemte fästes åtskilliga andra vilkor vid byggandet af jernvägen, som bolaget skulle iakttaga. I strategiskt hänseende gjordes nemligen påstående om att jernvägsstationerna skulle byggas större än bolagets afsigt varit, för att bereda tillfälle till trupptransporter och större tåg m. m. Det är denna upplysning om anledningen till anslaget, jag velat lemna. För öfrigt yrkar jag fortfarande bifall till Utskottets förslag.

Angående nedsättning af annuiteterna å de till vissa enskilda jernvägsaktiebolag beviljade statslån.
(Forts.)

Herr Hammarberg: Jag skall blott, med anledning af Herr vice Talmannens yttrande, göra några få erinringar. Det är visserligen en sanning, att ur rättssynpunkt man icke kan fordra nedsättning i den ränta, som en gång blifvit för jernvägsbolagen bestämd. Men då låneunderstöden beviljades bolagen, så bestämdes räntan i förhållande till den räntefot, som staten vid denna tidpunkt sjelf nödgades gifva. När emellertid staten numera konverterat sina lån mot lägre ränta, kan det icke vara billigt, att staten nekar sina låntagare att komma i åtnjutande af samma fördel.

Jag vill icke förlänga diskussionen, då flera andra frågor än denna föreligga till afgörande, utan ber, Herr Talman, att få yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Nils Petersson: Herr Bokström erinrade mot mig, att någon nedsättning af räntan å lånen till jernvägsbolagen icke skedde 1883. Ja, det är visserligen sant. Men då vidtogs emellertid en förändring i amorteringsplanen, som var för bolagen ganska fördelaktig.

Herr Bokström sade vidare, att här föreläge ett förhållande, som icke vore fullt rättvist. Jag tror, att man icke kan åstadkomma full rättvisa i denna verld, allraminst i fråga om jernvägsbolagen. Men jag anser, att, om man icke kan skipa full rättvisa, så bör man icke göra orättvisan större.

Grefve Sparre nämnde, att öfriga bolag, som fått låneunderstöd, icke begärt någon räntenedsättning. Jag ber Grefve Sparre lugna sig i det afseendet. De kunna väl ett annat år komma in till Riksdagen med en dylik begäran. Det var endast detta, jag velat säga. För öfrigt vidhåller jag mitt förra yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf Herr Talmannen proposition såväl på bifall till Utskottets hemställan, i hvad den afsåg nu föredragna mom. a), som ock på afslag; och fann Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering blef emellertid begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i nu föredragna mom. a) af utlåtandet N:o 52 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Angående
nedsättning
af annvite-
terna å de
till vissa
enskilda
jernvägs-
aktiebolag
beviljade
statslån.
(Forts.)

Vinner Nej, har Kammaren afslagit Utskottets omförmälda hemställen.

Omröstningen visade 71 ja mot 102 nej; varande alltså Utskottets ifrågavarande hemställen af Kammaren afslagen.

I fråga om härefter föredragna *mom. b)* anförde:

Herr Nils Petersson: Med anledning af Kammarens beslut i förra punkten anhåller jag om afslag jemväl å denna punkt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen afslogs.

§ 4.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt för innehafvare af en professur, afsedd att vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet genom särskilda gåfvomedel upprättas.

§ 5.

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.

Till afgörande förelåg vidare Stats-Utskottets Utlåtande N:o 54, i anledning af väckta motioner rörande dels nedsättning i de på viss jord hvilande grundskatter samt dels lindring i rustnings- och roteringsbesvären.

Rörande förenämnda ämnen hade inom Andra Kammaren väckts följande motioner:

N:o 141, af Herrar *Olof Jonsson* i Hof, *Johan Johansson* i Nora-skog m. fl., angående ytterligare nedsättning för år 1887 af trettio procent i de på viss jord hvilande grundskatterna i öfverensstämmelse med de i Kongl. förordningen den 5 Juni 1885 stadgade grunder och vilkor;

N:o 142, af *samma motionärer*, angående ytterligare lindring för år 1887 i rustnings- och roteringsbesvären med trettio procent af dessa besvärs uppskattade värde, under iakttagande af de särskilda bestämmelser och undantag, som finnas meddelade i Kongl. förordningen den 5 Juni 1885 angående lindring i rustnings- och roteringsbesvären, samt om anvisande å riksstatens fjerde och femte hufvudtitlar af erforderliga medel till ersättning åt effektiva rusthåll och rotar för det berörda lindring motsvarande belopp;

N:o 164, af Herr *J. Sjöberg* i Bodaryd, med hvilken flere bland Kammarens ledamöter instämt, i hvilken motion hemstälts, att Riksdagen måtte besluta:

a) att från och med 1887 nedsättning skall ytterligare ega rum med trettio procent af den å viss jord i kronans jordeböcker och ränskaper upptagna grundskatt;

b) att denna nedsättning af grundskatten verkställes efter samma grunder och bestämmelser, som finnas stadgade i Kongl. kungörelsen

af den 5 Juni 1885 angående nedsättning i de på viss jord hvilande grundskatter;

c) att från och med 1887 ytterligare trettio procent lindring i rust- och roteringsbesvären skall komma alla rust- och roteringskyldige till godo efter enahanda grunder och bestämmelser, som finnas i nu gällande lag af den 5 Juni 1885 angående lindring i rust- och roteringsbesvären; samt

att Riksdagen måtte bevilja ett förslagsanslag i 1887 års riksstat af 2,980,000 kronor till här ofvan omförmälda nedsättning i grundskatter och lindring i rust- och roteringsbesvären, eller besluta minskning i beräkningen af inkomsten af grundskatten för 1887 med det belopp, som motsvarade trettio procent nedsättning deraf, och under fjerde och femte hufvudtitlarne anvisa det anslag, som erfordrades till lindring af trettio procent af rust- och roteringsbesvären; samt

N:o 169, af Herr *Sven Andersson* i Plöninge, deri hemstälts, att Riksdagen måtte besluta, att af statsverkets nuvarande öfverskottsmedel ett belopp af minst tre millioner kronor skulle ställas till Kongl. Maj:ts disposition, för att så fort ske kunde användas till afskrifningar å grundskatter och indelningsverk.

Utskottet hemställde emellertid:

1:o att omförmälda motioner, i hvad de afsåge nedsättning i de på viss jord hvilande grundskatter, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

2:o att samma motioner, i hvad de afsåge lindring i rustnings- och roteringsbesvären, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåandet fogad reservation hade deremot Herrar *A. P. Danielson*, vice Talmannen *L. O. Larsson*, *S. Nilsson*, *N. Petersson*, *O. B. Olsson*, *S. Andreasson*, *G. Eriksson*, *J. Jonsson*, *M. Jonsson*, *P. Pehrsson*, *J. E. Wikstén* och *P. M. Larsson*, yrkat,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes till nästa Riksdag framlägga förslag till ytterligare afskrifning af grundskatterna samt motsvarande lättnader i rustnings- och roteringsbesvären.»

Ordet lemnades till

Herr *Danielson*, som yttrade: Som herrarne finna af betänkandet, hafva Stats-Utskottets samtliga ledamöter från denna Kammare reserverat sig mot Utskottets hemställan. Jag vill hoppas, att denna Kammare icke skall finna det obilligt, att vi vidhållit motionärernes förslag i det afseende, som antydts i reservationen, ty i synnerhet under nuvarande förhållanden i landet tror jag det vara Riksdagens pligt att så snart som möjligt utjemna dessa börd, grundskatt och indelningsverk. Det kan visserligen sägas, att, då Riksdagen först i fjol beslöt lindring i dessa besvär, det nu vore för tidigt att ytterligare nedsätta dem; men de förhållanden, som sedan dess inträd i afseende på den svåra ekonomiska ställningen i landet, hvarunder jordbruket lider, göra det till ett berättigande för motionärerne att nu hafva

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

framkommit med sina motioner, isynnerhet som statens tillgångar nu äro vida större än man i fjol beräknade. Då man vet hvilket prisfall på de senare åren egt rum för vårt lands jordbruksalster, bör man lätt kunna fatta jordbrukarens närvarande ställning. Detta prisfall uppväger mera än 30 procent's afskrifning af grundskatterna och motsvarande lindring i rustnings- och roteringsbesvären, och jordbruket har således icke vunnit något på den afskrifning, som gjordes i fjol vid jemförelse af de pris på jordbruksalster, som voro för omkring 10 à 12 år sedan. Ehuru jag till min ledsnad hört, att Första Kam-maren redan bifallit Utskottets förslag och således något beslut om ytterligare afskrifning af grundskatterna icke i år kan komma att fattas, hoppas jag dock, att denna Kammare måtte såsom en opinionsyttring afslå Utskottets hemställan och bifalla reservanternes förslag »att Riksdagen må hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes till nästa Riksdag framlägga förslag till ytterligare afskrifning af grundskatterna samt motsvarande lättnader i rustnings- och roteringsbesvären», och anhåller jag hos herr Talmannen om proposition derpå.

I detta yttrande instämde Herrar *Persson* i Vadensjö, *Ericsson* i Ahlberga, *Allvar Olsson*, *J. Dahlgren*, *Pettersson* i Alfvesta, *Jönsson* i Mårarp, *Andersson* i Himmelsby, *Anderson* i Tenhult, *Eklund*, *Malmström*, *Björkman*, *Persson* i Örckelljunga, *Fredholm* i Saleby, *Jonson* i Fröstorp och *Svenson* i Bossgården m. fl.

Vidare anförde

Herr Ahlström: Så vidt man icke redan för länge sedan under gångna riksdagar hunnit vänja sig af med den känsla, som kallas förvåning, så skulle man i sanning icke kunnat undgå att fattas af en sådan känsla, då man vid Riksdagens början erfor att — oaktadt hvad som vid förra riksdagen beslöts om nedsättning i de på viss jord hvilande grundskatter samt om lindring i rustnings- och roteringsbesvären — man likväl icke haft betänkligheter mot att redan vid denna riksdag yrka på ytterligare nedsättningar och lindringar i berörda afseenden. Jag fäster mig härvid icke så mycket vid de båda första i förevarande betänkande omhandlade motionerna, eftersom de afse endast en tillfällig lindring, och i afseende på dem skulle kunna tillämpas det skäl, som af den förre talaren samt i den afgifna reservationen blifvit anfördt, nemligen de dåliga tiderna för jordbruket. Dessutom synas nämnda motioner väsentligen hafva framkommit endast därför, att de herrar, som väckt desamma, såsom mig synes mycket riktigt, ansett spanmålstullar icke vara med jordbrukets fördel förenliga och därför icke kunnat vara med om den tilltänkta planen att åsätta sådana tullar, men ändock velat på något sätt visa sitt intresse för och söka bereda hjälp åt det betryckta jordbruket. Jag tänker i stället fast mera på de båda öfriga motionerna, af hvilka den ena åsyftar att en ytterligare lindring af 30 procent skall vidtagas redan nästa år och afse all framtid, och den andra påyrkar att Riksdagen måtte besluta, att af statsverkets nuvarande öfverskottsmedel ett belopp af minst tre millioner kronor skulle ställas till Kongl. Maj:ts

disposition, för att så fort ske kunde användas till afskrifningar å grundskatter och indelningsverk. Men om, hvilket jag måste medgifva varit fallet med mig, man vid riksdagens början icke trodde att det var så allvarligt menadt med dessa yrkanden, utan snarare antog att de kommit till stånd endast för att hålla frågan vid lif och i friskt minne, så måste man nu betagas af stor häpnad, då man får se den reservation, som vidfogats detta betänkande och hvilken afgifvits af denna Kammares — jag skulle hellre vilja säga den herskande majoritetens inom denna Kammarer — samtliga 12 representanter inom Stats-Utskottet. I denna reservation säges det, att förslag i den rigtning, motionerna innehålla, visserligen nu bort af Utskottet framläggas, men att, då utsigt saknades för att nu kunna genomföra ett så vidtgående förslag, Utskottet i stället bort inskränka sig till att hemställa, att Riksdagen ville aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan: »att Kongl. Maj:t täcktes till nästa Riksdag framlägga förslag till ytterligare afskrifning af grundskatterna samt motsvarande lättnader i rustnings- och roteringsbesvärerna.

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

Detta afskrifningsförslag framkommer nu alldeles ensamt, utan samband vare sig med frågan om stärkande af vårt försvar eller med den om skattereform.

Under en lång följd af år hafva dessa, de s. k. stora frågorna utgjort föremål för strider och vållat mycken split inom Riksdagen. Förre året börjades en lösning af dem. Riksdagen tog då ett steg i hvardera rigtningen, ett till hindring af skatterna och ett till stärkande af landets försvar. Ingen vågade då öppet uttala, att icke den eftergift å skatter samt å rustnings- och roteringsbesvär, hvarom det då var fråga, vore nog stor för att på en gång göras. Man talade visserligen om, att det gafs ett stort vederlag härför, bestående i stärkandet af beväringsinstitutionen och ökandet af antalet öfningsdagar för de värnpligtige. Men, utom det att i mina ögon det icke är mycket bevärdt med detta vederlag, kan det väl icke förnekas, att detsamma ej drabbar endast hemmansegarne, utan lika mycket rikets öfriga inbyggare. Då var meningen hos dem, som fattade beslutet — och den meningen uttalades, som jag vill minnas, äfven af ledamöter, tillhörande denna Kammares majoritet — att man skulle fortgå i samma rigtning, det vill säga ytterligare afskrifning af skatter och besvär skulle åtföljas af ytterligare förstärkning af försvarskrafterna medelst ytterligare tillökning af antalet öfningsdagar för beväringen. Icke af någon ifrågasattes det att man skulle stanna vid det antal öfningsdagar, som då beslutades. Tvärt om beräknade man till huru stort antal öfningsdagar man skulle komma, när afskrifningen af skatter och besvär en gång hunnit fullkomligt genomföras.

Det tyckes väl då att man kunnat hafva grundad förhoppning att, såsom det också förespeglades, åtminstone under den öfvergångstid, som bestämdes, innan den sålunda beslutade tillökningen af hela tolf dagar i beväringens öfningstid hunnit blifva ett faktum, man vid riksdagen skulle fått vara i fred för denna fråga. Men det är väl så, att hvad man nu i år börjat få taga mot smakar så godt, att man vill taga litet mera för sig redan nu, trots att ännu icke något hunnit utgifvas af vederlaget.

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

Lika litet som denna Kammarens majoritet vid framläggande af sitt förevarande förslag brytt sig om något ytterligare förstärkande af vårt försvar, lika litet har den dervid tänkt på några förändringar i vårt skatteväsen. Mig förekommer det nästan som samma majoritet förestälde sig, att ingen annan reform i skatteväg är erforderlig, än den, som består i en skänk till de nuvarande egarne af skattskyldig samt med rustnings- och roteringsbesvär behäftad jord af dessa oneras kapitalvärde — en skänk, som skulle bekostas af rikets öfriga inbyggare, utan att hemmansegarne skulle dertill bidra ens genom att åtaga sig lika bevillning för sin egendom, som andra vidkännas för sina fastigheter.

Det är väl sant, att för ögonblicket icke någon fara förefinnes, eftersom frågan redan fallit genom Första Kammarens beslut. Men jag finner det försök, som nu gjorts genom den framlagda reservationen, så djerft, jag nästan vågar säga oförsynt, att jag ansett det strax från början böra mötas med den kraftigaste protest.

Jag yrkar, Herr Talman, bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Waldenström: Man bör icke förundra sig deröfver, att här yrkats på bifall till reservationen, då denna stödjer sig på det bekanta påståendet, att grundskatterna äro »sekelgamla orättvisor». Detta af Hans Excellens Herr Statsministern vid förra riksdagen i denna Kammare uttalade påstående hafva reservanterne icke lemnat obeaktadt. Det var ju också ganska naturligt att, då ett dylikt yttrande en gång utgått från statsrådsbänken, detsamma skulle lefva upp igen vid denna riksdag, likasom man ock kan taga för gifvet att det skall om och om igen lefva upp vid kommande riksdagar, så länge en enda smula af dessa grundskatter finnes kvar. Ett sådant ord är nemligen af beskaffenhet att föda af sig mycket mera, än man kanske väntade, då man släppte ut detsamma.

Om jag ansåge, att grundskatterna vore orättvisor mot de nuvarande innehafvarne af jorden, så skulle jag vara med om att genast afskrifva dem, äfven om staten derigenom blefve tvungen att upptaga lån på belopp af ända till 100 millioner kronor. Ty om en orättvisa förefinnes, så får man icke låta den fortfara ett år och ännu mindre flera år. Men, såsom jag vid förra riksdagen sade, har jag icke kunnat blifva öfvertygad om att det är någon orättvisa, att, då man genom frivilligt aftal köpt en egendom och betalat densamma med fäst afseende på de onera, som hvilade å densamma, man också då får betala dessa onera, ehvad de bestå i skatter till staten eller i räntor till enskilde å in-teckningar, som kunna förefinnas i egendomen. Om nu en person köpt en sådan egendom, som är belastad med det ena eller andra slaget af onera, för dyrt, det vill med andra ord säga, om afkastningen af egendomen icke motsvarar räntan å det på egendomen nedlagda kapitalet plus skatternas belopp, så må han vara att beklaga. Men han lider endast följderna deraf att han ej vid köpet såg sig bättre före; och det är något som händer hvar och en annan människa, som köper en vara för dyrt.

Det ser ut, som trodde reservanterne och de med dem lika tänkande, att grundskatterna äro några orättvisor, som hvila på viss slags

jord. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att man icke kan begå någon orättvisa mot *jorden*, och att således icke någon orättvisa kan häfta vid viss slags jord. Det är mot *innehafvarne* af jorden, som orättvisa kan ske, men icke mot jorden själf. Jag antager nu till exempel, att jag har köpt ett hemman, belastadt med sådant onus, som man kallar grundskatter. Jag antager vidare, att dessa grundskatter hafva tillkommit genom orättvisa mot den, som i 3:dje eller 4:de led före mig innehade egendomen. Hvad har jag då i själfva verket att göra med den orättvisa, som denne lidit? Jo, om jag är hans *arftagare*, har jag något att göra dermed, men icke om jag endast är *köpare*. Ty den orättvisa, som *han* lidit, kan icke godtgöras derigenom, att jag får betalning. Jag har frivilligt köpt hemmanet, belastadt med dessa onera, de må nu hafva tillkommit på hvad sätt som helst.

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

Det var icke utan intresse att nyss höra vice talmannen tala om de der kontrakten mellan staten och åtskilliga jernvägsbolag vis-à-vis de län, som bolagen fått af staten. Här, sade han, är fullkomligt fri öfverenskommelse, ty ingen människa har tvingat bolagen att taga lånen eller gå in på de vilkor för deras erhållande, som nu existera; och när de lånat frivilligt och hafva gått in på vilkoren alldeles frivilligt, så böra dessa öfverenskommelser å ömse sidor äfven hållas. Låtom oss nu bara tillämpa detta på ifrågavarande sak. Det är alldeles frivilligt, som jag köpt ett hemman, belastadt med grundskatter. Ingen människa har tvingat mig, och ingen har *kunnat* tvinga mig dertill. Under sådana förhållanden kan det väl icke vara någon *orättvisa*, att jag skall betala de skulder, hvarmed hemmanet vid köpets ingående var belastadt, ehvad de utgöras af grundskatter till staten eller räntor till enskilda personer, som hafva in-teckning i egendomen. Således kan det icke ur juridisk synpunkt blifva tal om *rättvisa* eller *orättvisa* i frågan om grundskatternas afskrifning, utan endast om en ur statekonomisk synpunkt möjlig lämplig eftergift, alldeles såsom nyss, då det talades om nedsättning af räntan på enskilda jernvägsbolags skulder till staten. Hvad beträffar de skäl, som jag anført mot allt tal om *orättvisor* i detta afseende, har jag visserligen hört sägas, att de skola hafva blifvit många gånger vederlagda, men någon vederläggning har åtminstone jag aldrig hört af.

Jag skall be att få uppläsa ur Första Kammarrens protokoll för sistlidet år några rader, som just behandla den juridiska eller rättsliga sidan af denna fråga. Talaren säger der: »Hvad den juridiska synpunkten angår, skall jag så snart som möjligt lemna densamma. Jag tror, att juridiken har ganska litet att skaffa med skatteförhållandena, åtminstone så länge det icke är fråga om de rättsliga vilkoren för skattens beviljande och uttagande, och derom gäller ju icke nu striden. Det är ingen människa, som bestrider, att *icke grundskatterna utgå efter fullt rättsgiltiga bud och normer*.» Dessa ord äro ganska tänkvärda och de blifva det ännu mer, då man besinnar, att de i Första Kammarren yttrades af samme talare, som i denna Kammare gjorde så stor effekt med det uttalande, att grundskatterna vore sekelgamla orättvisor, nemligen just Hans Excellens Herr Statsministern Themptander. Under förra riksdagen hade jag ett enskildt samtal

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

med en medlem af denna Kammare, hvilken då spelade en betydande rol i denna fråga. När vi hade samtalat en stund, sade han: »Ja, visserligen kan man icke direkt tala om *orättvisa*, men man måste se på hvad som är *politiskt klokt*.» Der är det som skon klämmer.

Att en efterskänkning af grundskatterna skulle komma endast de nuvarande jordegarna till godo, tycker jag är alldeles uppenbart, och det framhöll jag äfven vid föregående riksdag, men för att bevisa det, skall jag här anföra en händelse, som inträffade just vid den tiden i fjol, då grundskatteafskrifningsfrågan diskuterades i Riksdagen, en händelse som jag sedan såg refererad i de offentliga tidningarna. Det var i de dagarna en bonde, som sålde sitt hemman. Det var belastadt med grundskatter, och i köpekontraktet intogs utom den bestämmelsen, att köparen skulle betala en viss summa för hemmanet, äfven det tillägg, att denna summa skulle ökas med 1,300 kronor, för den händelse, att den för Riksdagen af Kongl. Maj:t föreslagna 30 procent-afskrifningen af grundskatterna komme till stånd 1885. Hvad skedde alltså genom afskrifningen? Jo, den nya innehafvaren af hemmanet fick igen grundskatterna i form af ränta på dessa 1,300 kronor, hvarmed afskrifningen höjde köpesumman. Således hade jordbruket icke fått någon lättnad, men den nuvarande innehafvaren hade fått en present af 1,300 kronor.

Hans Excellens Statsministern yttrade i fjol i sitt anförande i Första Kammaren: »I samma mån som jordvärdet nedsättes genom allt för höga grundskatter, komma flere i tillfälle att konkurrera om egandet af den beskattade jorden, och konkurrensens lag verkar i sin ordning till inköpsprisets höjande, hvarigenom lätt inträffar, att den högst beskattade jorden i sjelfva verket blir lika högt betald som den lägre beskattade. När dertill lägges, att de, som förnämligast bidraga till denna konkurrens, äro personer, hvilka måste sätta stundens behof framför framtidens välförstådda kraf, så torde missnöjet med de i det gamla Sverige på många hemman nu hvilande grundskatterna vara både lätt förklarligt och i viss mån berättigadt.» Och litet längre ned säger han: »Det må väl kunna sägas, att, i samma mån en jordfastighet är större, kan man möjligen lättare vid köpeskillingens uträknande bestämma inflytandet af en sådan faktor, som den derå hvilande grundskatten, men å andra sidan är det i fråga om de små fastigheterna en mängd andra faktorer, som verka i riktning till fastighetens fördyrande och till uppdrifvande af priset utöfver hvad som motsvarar egendomens afkastning». Det är således der skon klämmer, och det vore godt, om Hans Excellens Herr Statsministern hade i denna Kammare talat något i samma ton som i Första Kammaren. Sammanställer jag emellertid härmed det exempel, jag nyss framhållit exemplet af den der egendomsförsäljningen, så vederlägger detta till fyllest det påståendet, att man i allmänhet köper högt beskattad jord *utan afseende på den skatt*, som hvilar på densamma.

Reservanterne tala om och Herr Danielson har äfven framhållit på ett kraftigt sätt jordbrukets betryck såsom skäl för den begärda afskrifningen. Jag undrar dock, om icke detta betryck tynger äfven på de icke roterade och de med grundskatter icke belastade hem-

manen lika mycket som på dem, på hvilka dessa skatter hvila. Låtom oss äfven här erinra oss hvad som nyss sades under diskussionen om räntenedsättning å jernvägslånen. Man sade då: »Nedsätter man räntan för dessa jernvägsbolag, begår man en orättvisa mot de bolag, som icke fått några lån och således icke få någon räntenedsättning.» Ville man använda detta resonement här, skulle det lyda så: »Göra vi en nedsättning i grundskatterna för innehafvarne af grundskattehemman, så begå vi en orättvisa mot sådana, som icke hafva några grundskatter, som de kunna få afskrifna». Detta är precis analoga förhållanden. Men, säger man, de der andra hemmanen äro dock icke belastade med några grundskatter. Ja, det är riktigt; men de äro i stället belastade med en ränta, som trycker lika mycket som dessa grundskatter. Egarnе hafva nemligen fått betala sina säterier och andra lägre beskattade egendomar högre, just emedan de äro lägre beskattade, och den högre betalningen drager en ränta, som fullt motsvarar de grundskatter, som tynga på innehafvarne af den andra jorden.

Herr Danielson yttrade, att, sedan 1885 års Riksdag beslöt en afskrifning af grundskatterna, har ett sådant prisfall inträffat på landtmannaprodukter, att jordegarnе i verkligheten ingen lättnad vunnit genom afskrifningen. Detta påstående är ju alldeles orimligt, ty jordegaren har genom afskrifningen i alla händelser fått dessa 30 procent och således vunnit hvad han skulle hafva saknat, om han icke fått dem. Ty om han ock till följd af prisfall på landtmannaprodukter icke får så högt betaldt för dessa som förr, så skulle ju dock hans ställning nu, om ej afskrifningen skett, varit jemnt de 30 procenten sämre, än den i denna stund verkligen är. Sålunda har afskrifningen väsentligen förbättrat hans ställning.

Herr Talman, jag yrkar bifall till Utskottets betänkande.

Herr Åkesson: Då det är en både känd och erkänd sak, att landtbruket befinner sig i en bekymmersam ställning, anser jag att här är rätta stället att hjälpa. Landmannen blickar med förtroende och tillit till statsmakterna, i förhoppning att de skola finna utväg till landbrukarens räddning ur den förlägenhet, hvari han kommit; och om någon allvarlig tanke på att hjälpa finnes, tror jag att det lämpligast kan ske på denna väg.

Den summa, som här kan komma i fråga, är icke för hela landet stor; ej heller kan den i någon nämnvärd mån inverka tryckande på andra samhällsklasser, men för landtmannen skulle den vara till stor hjälp och medföra mycken lindring för honom samt bidra till att lugna de vemodige.

Ehuru Första Kammaren bifallit Utskottets hemställan, tror jag dock att denna Kammare handlade både klokt och välbetänt, om den antog reservanternes förslag, ty då kunde landets befolkning se, att åtminstone denna Kammare vill göra hvad den kan i saken. Jag yrkar således afslag å Utskottets hemställan och bifall till reservanternes förslag.

Herr Petersson i Runtorp: Jag begärde ordet med anled-

*Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)*

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts)

ning af Herr Ahlströms yttrande, då han så starkt uttalade sin förvåning öfver att denna fråga återkommit redan vid innevarande riksdag. För min del anser jag, att det i allmänhet borde framkalla mycket större förvåning, att icke denna skattejemkning skett långt förr. Herr Waldenström framhöll, att den skulle vara en skänk till en viss klass. Deremot vill jag erinra, att denna skattejemkning ingalunda kan kallas en skänk, hvilket också så många gånger förut blifvit taladt om och bevisadt, att jag nu icke skall upptaga herrarnes tid med några bevis om, att den icke är en skänk, utan en orättvisa. Och hvad bör väl en Riksdag och regering helst sysselsätta sig med, om icke att söka utjemna de olika skatteförhållandena statens medlemmar emellan och söka skipa rättvisa? Jag tror att detta är deras viktigaste och främsta uppgift.

Herr Ahlström nämnde äfven, att det ju icke var meningen, att en sådan skattelindring skulle ske, utan att landets försvar samtidigt stärktes och beväringssmanskapets öfningar ökades. Äro dessa skatteförhållanden verkligen en orättvisa, borde man väl icke behöfva köpa en lättnad i desamma men ökade kostnader för landets försvar, ty detta har icke med den saken att göra och bör ske oberoende deraf. Han yttrade äfven några ord om, att det första försöket till en afskrifning af grundskatterna smakat så godt och retat aptiten, så att man nu genast ville hafva mer. Jag hemställer till honom, huru han tyckte det smakade, när embetsmännen finga löneförhöjning? Har icke äfven han varit med derom och tagit emot den med god smak? De synas minsann icke hafva något emot hvarken dyrtidstillägg eller ytterligare lönetillökningar. Kan äfven detta kallas att söka utjemna orättvisorna?

Emot Herr Waldenström, som bestred, att grundskatter och indelningsverk vore »sekelgamla orättvisor», får jag hänvisa till förhållandena med indelningsverket. Han sade, att, när en person köpt sitt hemman med dess skatter och onera, så har han också köpt det med alla de skyldigheter, som följa med ett sådant köp. Men har jag köpt ett hemman med dess skyldigheter, så har jag ock köpt det med dess rättigheter, och en sådan rättighet är att vara befriad från all *utskrifning* så väl för mig som barn och tjenare enligt upprättade kontrakt emellan staten samt rust- och rotehållare. Således är här icke fråga om någon skänk, utan är det tvärt om de fattiga jordegarna, som allt sedan beväringssinstitutionens tillkomst fått gifva en skänk åt staten derigenom att af dessa fortfarande utkrävas skyldigheterna, men rättigheterna att vara befriade ifrån krigstjenst qvarstå; det är följaktligen staten som brutit kontraktet. Om det funnes samvete hos dessa personer, som påstå något annat, så skulle de otvifvelaktigt erkänna detta. Förhållandet är alldeles det samma med grundskatterna som med indelningsverket; de hafva ursprungligen utgjort en bevilling, som i anledning af krig eller för andra statsbehof uppkommit under olika benämningar, såsom landtågsgården, skjutsfärdspennningar, salpetergården eller andra namn. Kan man väl säga, att dylika skatter därför skola utgå i all evighet. I öfrigt upprepar jag hvad jag vid tullfrågans behandling här i Kammaren yttrade, att, när staten borttagit spanmålstullarne och rätten till husbehofsbrän-

ning, så har staten dermed också beröfvat jordbruket en god del af dess skatteförmåga. Jag förvånar mig i sanning öfver, att någon menniska vill förneka det rättvisa och billiga uti den ifrågasatta afskrifningen, och jag yrkar bifall till reservanternes förslag.

*Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)*

Herr Sjö: Utskottet har, såsom mig synes, icke nog beaktat de skäl och motiv, som blifvit af motionärerne anförde. Om man gjorde sig något bättre reda för huru bekymmersam ställningen är för jordbrukarne, då det nästan vill synas som om landets modernäring är på väg att gå under i kampen för tillvaron, så borde det enligt mitt förmenande vara hvarje fosterlandsväns pligt att söka hjälpa och stärka denna tryckta näring, på det äfven andra näringar, som deraf hafva sin hjälp och existens, må blifva hjälpta i det samma. Det rätta och bästa medlet härför vore enligt mitt förmenande det af motionärerne föreslagna: borttagandet af de hårda och orättvisa grundskatter och indelningsverk, som årligen trycka jorden med flera millioner kronor, samt att sålunda likställa jordbrukarne i beskattningsväg med andra samhällsklasser. Om jordbrukarne i detta fall få rättvisa, så skola de icke hafva skäl att klaga missnöje. Det fans en tid, för några år sedan, då landtmannens tegar buro rika skördar, då hans produkter voro lätta att sälja och blefvo någorlunda väl betalda. Under dessa förhållanden inträffade det, att landets embets- och tjänstemän klagade öfver att de hade för små löner för att lefva under sådana tider, då nästan alla lefnadsförnödenheter voro dyrare än eljest. Kongl. Maj:t och Riksdagen behjertade äfven dessa förhållanden och gäfvö dem först dyrtidstillägg och sedermera detsamma i fast löneökning. Nu har bladet deremot vänt sig för landtmannen, så att man icke kan i nog mörka och bjerta färger måla jordbrukets betryck. Då så är förhållandet, hvilket ock för någon tid sedan vid tullfrågens behandling af våra motståndare till skattereformen erkändes, så kunde man väl med skäl ifrågasätta, huru vida icke motionerna borde bifallas. Att här verkligen förefinnes en orättvisa, är allmänt känt och erkänt, och jag tror icke att mången med Herr Waldenström vill bestrida detta, utan snarare trodde jag att tjänstemännen i allmänhet, deribland äfven denne talare, skulle medverka till att jordbrukarne fingo en skatterättvisa, såsom här föreslagits af motionärerne; ty om så skedde, hade de derigenom endast återgäldat med sin medverkan en gammal skuld. Jag skulle således gerna yrka bifall till motionerna, men då jag icke har förhoppning om framgång för ett sådant yrkande, inskränker jag jag mig till att yrka bifall till reservanternes förslag.

Herr Helander: Ogerna yttrar jag mig i en fråga, som genom Medkammarens beslut redan fallit; men med anledning af den första talarens yttrande har jag ansett mig böra uttala några ord.

Jag skall icke ingå i någon undersökning, huruvida grundskatterna äro rättvisa eller icke, ty jag tror icke det nu tjenar något till. Då jag förra året reserverade mig mot det beslut, Kammaren då fattade om afskrifning af 30 procent af grundskatterna, gjorde jag det i full öfvertygelse att jag handlade rätt. Det är sålunda klart, att jag icke heller nu kan dela reservanternes uppfattning, utan måste

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

opponera mig deremot, att, såsom de säga »derigenom att 1885 års Riksdag beslöt nedsättning af 30 procent i de på viss jord hvilande grundskatter samt lindring, likaledes med 30 procent, i rustnings- och roteringsbesvären, den uppfattning vunnit erkännande, att en ytterligare skattelindring i fråga om grundskatterna samt rustnings- och roteringsbesvären borde ske, så snart statens tillgångar det medgäfvæ». Jag kan icke heller godkänna det yttrande af reservanterne, att »enligt hvad allmänt erkännes grundskatterna äro gamla orättvisor»; ty om man tillspörjer dem, som icke få någon fördel genom deras afskrifning, kan man mycket väl påstå, att den allmänna åsigten just är motsatsen. Jag kan icke heller anse riktigt att, därför att staten nu har tillgångar, denna skattenedsättning borde ske, ty om förhållandet *nu* är sådant, vet man dock icke huru det kan komma att arta sig i framtiden; men man vet att, om en afskrifning en gång är beslutad, skall den verka för alla kommande tider. Jag har emellertid varit af den åsigt, att, trots detta och på skäl, som jag nu icke anser nödigt upprepa, någon afskrifning borde ske, derest man toge små steg i sänder och fördelade afskrifningen på en längre tid, så att den icke verkade så rubbade som eljest vore fallet. Men att nu ingå till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t ville framlägga förslag till ytterligare afskrifning af grundskatter och indelningsverk samt motsvarande lättnader i rustnings- och roteringsbesvären, det anser jag lika onödigt som olämpligt, och yrkar därför bifall till Utskottets förslag.

Herr Ekman: Det synes mig högst underligt, att man nu å nyo söker väcka till lifs just det, som varit föremål för senaste Riksdagens många och långa öfverläggningar, nemligen frågan om det rätta eller orätta i grundskatternas bibehållande på jordbruket. För mig är det tillräckligt att veta, att Riksdagen fattat det beslut, att grundskatterna skola afskrifvas, och dermed angifvit, att den vill beträda denna väg. Detta tycker jag varit tillräckligt skäl för Stats-Utskottets ledamöter från denna Kammare att afgifva sin reservation mot Utskottets förslag. Att motion om grundskatternas afskrifning framkommit just vid denna riksdag vill jag för min del icke såsom en föregående talare stämpla såsom något oförsynt. Man må ej heller hänfullt klandra, att den förra afskrifningen smakat så godt, att aptiten retats, så att man kommit med denna ytterligare begäran. Jag undrar icke på att under jordbrukets nuvarande betryckta ställning det för landtmannen skall kännas godt att hafva fått 30 procent afskrifning, samt att han önskar, att det måtte fortgå på samma väg. Derför synes mig det framlagda förslaget hafva sitt berättigande just i denna betryckta ställning, och detta bör därför icke kallas ett oförsynt tilltag. Man måste dertill erkänna, att, då statskassans ställning är så god som för närvarande, under det jordbruksbefolkningen lider betryck, så ligger deri ett tillräckligt skäl att framkomma med denna begäran just nu.

Eftersom det nu är fråga om att afgifva en opinionsyttring, så har jag begärt ordet för att instämma med dem, som yrka bifall till reservationen.

Herr Sjöberg i Bodaryd: Från statsrådsbänken har tydligen uttalats, att grundskatterna äro sekelgamla orättvisor, och Stats-Utskottet har i sitt utlåtande för förra året, N:o 27 sid. 9, yttrat, att det vore en orättvisa att behålla en oegentlig befunden skatt.

Då således både regeringen och Stats-Utskottet erkänt det orättvisa i en sådan skatteform, så förundrar det mig, att Stats-Utskottet nu icke lemnat bifall till min motion, samt att regeringen icke sökt att åstadkomma en rättvis fördelning af de bördor, som nu trycka så ojemnt. Ty man måste erkänna *det* vara rättvist, att hvarje svensk medborgare i mån af tillgång får deltaga så väl i de skatter, som erfordras för statens behof, som ock i det för landet erforderliga försvar.

Om alla skatter voro jemnt fördelade efter förmögenheten, så skulle all den berättigade klagan, som nu finnes, försvinna, och riksdagsarbetena till följd deraf med större enighet utföras, men så länge blott en del af landets befolkning skall bära den hufvudsakliga skattebördan, så kommer allt mer och mer hat och ovilja att uppstå mellan de olika klasserna. Tager man i betraktande med huru stor del landsbygden får bidraga till vårt försvar, så skulle man kunna tro, att landsbygden vore i större behof af försvar än städerna. Men jag tror dock, att, om en fiende inträngt i landet, så vänder han sig först mot städerna för att der anställa plundringar. Då kan man vara öfvertygad om, att landssoldaten får infinna sig för att skydda den anfallna staden och dess invånare, men blir det åter fråga om denna soldats aflöning, så är det jordbrukaren, som skall betala densamma, och stadsbefolkningen vill icke höra talas derom. Kan ett sådant förhållande vara rätt i våra tider, då jemlikhet i alla rigtningar predikas? Det första steg man bör taga är att söka utjemna de olika skattebördorna, så att de blifva lika för alla. Blifver bördan då för tung, kan man vara säker om, att en hvar skall vilja vara med om att lätta densamma, men om deremot blott en del skall draga hela lasset, och en annan del möjligen söka lassa på ännu mer, så uppstår ett förhållande, som icke kan gå i längden.

Jag är icke den, som vill söka genomdrifva min sak på samma sätt som många andra, eller genom att predika om uppror, om röda fanor och dylikt — hvilket man från så väl ena som andra bänken fått höra — men jag inser dock, att denna berättigade fråga icke kan, ja, icke skall tystna förr, än den på ett tillfredsställande sätt blifvit löst.

Då det var fråga om att genom tullskydd upphjelpa det tryckta jordbruket, så fick man höra från många håll, att jordbruket icke bör hjälpas genom tullar utan genom skattelindringar. Ja, nu är det tillfälle att visa dessa vackra ord i handling genom att gifva rättvisa åt hvad som är rättvist. Jag har nu från visst håll fått höra, att den af mig i min motion föreslagna skattelindring icke kan ske för närvarande, emedan man icke kan fylla den brist i statens inkomster, som skulle uppstå genom en sådan afskrifning. Jag finner ett sådant uttalande minst sagdt besynnerligt, ty bör det icke kännas mindre tungt, om en hvar i mån af tillgång finge bidraga till fyllande af denna brist, än om ett fåtal jordbrukare skall tvingas att bära hela denna börda?

*Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Fcrts.)*

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

Som Utskottet afstyrkt min motion, så inser jag mycket väl att den för denna gång icke har någon utsigt att vinna Riksdagens bifall. Men det är dock med tillfredsställelse jag finner, att icke mindre än tolf utskottsledamöter reserverat sig mot dess beslut, och jag hem- bär min tacksamhet till dessa reservanter för det understöd de sålunda lemnat mig.

Jag vill nu vända mig mot Herr Ahlström, som sysselsatte sig med afskrifningen. Jag undrar icke på att han satte sig emot en sådan afskrifning, ty kunde man sköta sin jord på det sätt, som han för en liten tid sedan ville undervisa Kammaren uti, så behöfde man icke någon afskrifning, ty det var ett utmärkt resultat han kom till. Men jag tror dock icke att någon jordbrukare kan uppnå ett sådant resultat, utan alltsammans torde blott visa, att Herr Ahlström icke är en praktisk jordbrukare.

Hvad åter beträffar Herr Waldenström, så kan jag icke heller underlåta att bemöta hans yttrande. Han omtalade en hemmans- egare, som köpte ett hemman med det vilkor, att han skulle betala ytterligare 1,300 kronor, om grundskatterna blefve afskrifna. Huru- vida någon sanning ligger till grund för detta, kan jag icke bedöma, men jag tror att detta hans anförande kan, hvad sanningsenligheten beträffar, jämföras med det yttrande han vid förra riksdagen hade, då han berättade om Söderhafsoärne och om knäbyxor. Jag yrkar bifall till reservanternes förslag.

Herr Ljungman: Med anledning af hvad en talare på gefle- bänken yttrat, ber jag få nämna några ord.

Han tycktes föreställa sig, att i det yttrande, som nuvarande statsministern afgifvit i Andra och det han hade i Första Kammaren i fråga om grundskatterna och indelningsverket, skulle ligga en an- märkningsvärd *motsägelse*. Någon sådan finnes dock icke i stats- ministerens ifrågavarande yttranden, utan endast i Herr Waldenströms synnerligen felaktiga sätt att, lösryckta ur sitt sammanhang, upp- fatta dem.

Med de »skelgamla orättvisorna» kunde statsministern, så vidt jag kan förstå, icke mena annat än att skattebördorna i fråga utgjorde en orättvis skatteform, som tillämpats under århundraden. Och med detta yttrande står det yttrande, han fälde i Första Kammaren, eller att grundskatter och indelningsverk äro skyldigheter, som egare af viss jord varit och ännu äro rätteligen förpligtade att utgöra, icke i ringaste motsägelse. Det är en helt annan sak, att en skatteform är orättvis än att man är skyldig betala en skatt, som är rättsligen på- lagd. Jag vill taga ett exempel och begagnar mig då af yttranden, som fälles i denna Kammare för ett par månader tillbaka, då här var fråga om spanmålstullar. Då framhölls af dem, som hyste sam- ma åsigt som Herr Waldenström, att spanmålstullar voro en orättvis skatteform. Om jag nu antager, att spanmålstullarne icke blifvit för några årtionden tillbaka upphäfdade, utan fått fortfara, så skulle natur- ligtvis Herr Waldenström och med honom likatänkande kunnat säga, att dessa spanmålstullar vore en gammal orättvisa mot dem, som denna skatteform särskildt tryckte, och detta hans påstående skulle icke på

något sätt kunnat vederläggas deraf att man kunde säga, att dessa spanmålstullar voro skatter, pålagda det svenska folket i den ordning § 60 i Regeringsformen föreskrifver. Det är nemligen en helt olika sak, att en skatteform innebär orättvisa, och att man är lagligen skyldig att erlægga den enligt densamma utgående skatten.

*Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)*

Hvad våra grundskatter beträffar, så har, så vidt jag känner, ingen kunnat på fullt goda skäl bestrida, att de, på sätt äfven af statsministern framhållits, ur historisk och statsekonomisk synpunkt sedda, utgöra en orättvis skatteform. Hvad åter särskildt beträffar indelningsverket, så är det icke blott en orättvis skatteform, utan en så orimlig och oefterrättlig sådan, att i alla de länder, hvarest en dylik funnits, man afskaffat den. Jag kan därför icke finna annat, än att Andra Kammaren bör vara sina ledamöter i Stats-Utskottet tack skyldig, därför att de i sin reservation framkallat ett uppslag att blifva denna orättvisa skatteform qvitt.

Herr Jansson i Krakerud. Jag har blifvit förekommen af den siste ärade talaren, så att jag skulle kunna yttra mig i ganska få ordalag. Hvad talaren på gefleborgsbanken beträffar, tror jag icke att hans juridik han hålla streck med afseende å lagstiftningen. En juridik, som går ut på att stå på en och samma ståndpunkt, synes mig vara alldeles omöjlig, då det är fråga om att stifta, upphäfva eller förändra lagar, som äro nödvändiga att förändra. Jag tänker här vid lag särskildt på förhållandena, då det är fråga om lönetillägg och pensioner. Skulle man då säga: »nej, det är orättvist att tillåta att man höjer en lön, ty då tjänstemannen ingick i den tjensten eller begynte att studera till det facket, visste han, att lönen stod på de och de villkoren. Således kan man icke höja lönerna, utan man skall låta dem fortfarande vara desamma och låta tjänstemännen sträfva. Det berodde på deras fria vilja att blifva tjänstemän; vilja de då icke taga en spottstyfver, må de låta bli och antingen släpa eller krypa.» Jag tror att en sådan juridik icke kan hålla streck.

Samme talare sade, att den här ifrågasatta skattelindringen blott komme de nuvarande innehafvarne af jorden till godo. Ja, på samma sätt kunde man säga, då det är fråga om pensioner: »Det tjenar till ingenting att gifva sådana, ty ingen annan får nytta af dem än de som lefva. De skola ändå dö, och då kunna de lika gerna vara utan pension.» Jag för min del tror icke detta vara riktigt.

Jag skall nu emellertid icke vidare fästa mig vid grundskatteafskrifningen från synpunkten af skattelindring. Jag tror att omständigheterna ändå i framtiden och kanske snart nog skola tvinga oss att afskrifva grundskatterna just för att få ett annat skattesystem. Herrarne känna till mycket bättre än jag, huru svårt det är för de mindre bemedlade att åstadkomma ett hem på landsbygden. Det är icke omöjligt, men mycket svårt. Under nuvarande förhållanden får en hemmansegare eller godsegare sälja eller afsöndra, jag tror en femtedel af sin egendom, men på det vilkor, att, om han afsöndrar denna del till viss person, skall han sjelf betala skatten för det han afsöndrat, och det kan man icke kalla rättvist.

Han får visserligen taga ut skatten af den person han sålt till,

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

om det finnes något att få, men om det *icke* finnes något, får han ingenting. Så kommer härtill, att denna skatt skall åsättas af kronofogden, och den blir i allmänhet mycket ringa för dessa små lotter; men på ett eller annat år förhöjas ifrågavarande skatter måhända till dubbla beloppet, och denna förhöjning får egaren af stamhemmanet svara för. Om det t. ex. inträffar, att man skall anlägga en väg, bygga en kyrka eller ett tingshus, får den, som eger egendomen, göra detta, men den, som köpt afsöndringen, får en fix skatt att betala och får, som sagdt, icke direkt betala den till staten, utan till den, som han köpt utaf, ty denne står i ansvar för det hela. Dessa svårigheter göra, att det är högst få hemmansegare eller godsegare, som kunna gå in på att afsöndra jord, utan i stället, om det är en fattig arbetare, som behöfver få sig en jordbit här eller der vid en jernvägsstation eller annan lämplig plats, der han har tillgång till arbetsförtjenst, så sälja de till honom jord på vissa år, ty de tycka att, när de lika väl skola stå i ansvar för skatten, det är bättre att göra på detta sätt, emedan de då få igen denna jordbit utan någon vidare lösen. Således komma dessa fattiga arbetare, som möjligen kunna få hemvist på vissa år, i den ställning, att, när dessa år äro ute och deras barn skola ärfva dem, få de ärfva några små förfallna hus, och då hafva de ingen rätt att vidare få hafva dem kvar på jorden, utan antingen skola de betala den dåvarande hemmansegaren så mycket han behagar eller få de taga de gamla husen och gå all verdens väg. Följden är också, att högst få arbetare äro stationerade på landsbygden, utan de flesta resa öfver till Amerika, men de, som icke ega så mycket penningar att de kunna komma dit, resa in till städerna för att blifva demoraliserade. Jag tror således att det vore en stor välsignelse för både stad och land, om ifrågavarande grundskatter komma att afskrifvas, på det att jorden i följd deraf kunde få blifva en fri handelsvara.

Jag yrkar bifall till reservanternes förslag.

Herr Waldenström: Det blef ett märkvärdigt lif i Kammaren med anledning af hvad jag nyss tog mig friheten att yttra i denna fråga. Men icke förty anser jag mig pligtig att ännu en gång uppträda. Jag skulle vara glad, om jag kunde blifva öfvertygad, att det icke finnes någon motsägelse mellan Hans Excellens Herr Statsministerns yttrande i följd i denna Kammare och hvad jag nyss uppläst ur hans anförande i Första Kammaren vid samma riksdag. Jag skulle blifva glad, om jag funne att jag i detta fall tagit miste, men jag tror icke att så är förhållandet. Hvad jag dock bestämdt icke tagit miste uti, det är, att flertalet af dem, som yttrat sig mot dessa s. k. sekelgamla orättvisor, likaväl som reservanterne i Stats-Utskottet, fattat saken så, som vore det fråga om orättvisor i verklig juridisk mening. Imellertid vill jag icke vidare tvista derom. Det vore ofantligt bra, om man finge tro att ingen menniska anser annat, än att grundskatterna utgå efter fullt rättsgiltiga bud. Men det låter ej så.

Det vare långt från mig att säga, att landtbruket icke befinner sig i betryckt ställning; men jag upprepar, att det är icke blott de, som tyngas af grundskatter, som lida; äfven andra jordbrukare befinna

sig i en lika bekymmersam ställning. Det tryck, som grundskatterna utöfva på den ena parten, samma tryck utöfvar den högre räntan på den andra parten. Och ehvad en utgift har formen af grundskatt till staten eller af ränta till hypoteksbankerna eller till enskilde, det går på ett ut. Jag undrar just i hvilket fall man befinner sig i en bättre ställning: om man har en skuld, som icke kan uppsägas, eller en skuld, hvarå räntan kan höjas allt efter vexlande konjunkturer, och som när som helst kan till hela beloppet uppsägas.

Jag vill vidare alls icke förneka, att grundskatterna kunna hafva tillkommit orättvist, ja i många fall genom skriande orättvisor, men jag påstår, att de *närvarande innehafvarne* af skattejorden icke äro laglige arftagare till godtgörelsen för de orättvisor, som de förra jordinnehafvarne lidit; ty de flesta hafva *frivilligt* köpt sin jord under fullkomlig kännedom om de onera, som hvilade derpå. Konkurrenten har — såsom Hans Excellens Statsministern sagt — vållat att många hafva köpt den, och i synnerhet gäller detta om de mindre hemmansdelarne — utan att på förhand noga beräkna, huruvida afkastningen skulle motsvara räntan på egendomen plus de grundskatter, som hvila på densamma. Och den som köper dumt, vare sig i stad eller på landet, får lida hvad hans gerningar vålla. I den stad, der jag bor, har jag byggt ett hus och har gjort det dumt. Jag förlorar flere hundra kronor årligen, om jag jemför hyresbeloppet med räntan på det i huset nedlagda kapitalet, men icke kan det falla mig in att säga, det rättvisan kräfver, att någon annan skall lyfta denna börda från mina skuldror.

Det var en talare, som tycktes undra, om den af mig omnämnda egendomsförsäljningen var verklig, och privatim har man frågat mig, hvar den der hemmansegaren bodde, som betingade sig 1,300 kronor tillökning i priset på den sålda egendomen, i fall grundskatteafskrifningen ginge igenom. Derpå vill jag helt enkelt svara, att jag är alldeles öfvertygad om, att ingen jordegare här i Kammaren skall till oförändradt pris sälja sin egendom, sedan han blifvit af med till exempel 500 eller 1,000 kronor i grundskatter. Så oegennyttig finnes icke någon inom denna Kammare och icke heller utom densamma, att han icke skulle göra sig sådant till godo, då han säljer egendomen. — Dock, måhända misstager jag mig; kanske det finnes inom denna Kammare flere så oegennyttiga jordegare, och i så fall ber jag dem om ursäkt!

Jag ber vidare att få påpeka, det jag icke sagt, att det vore *orättvist* att successivt afskrifva grundskatterna. Jag skulle icke hafva tillåtit mig att instämma i deras yttrande, som nyss sade, att det skulle vara en orättvisa emot de jernvägsbolag, som icke fått lån af staten, om man nedsatte räntan för de lån, som blifvit beviljade andra bolag. Om någon lånat af mig 1,000 kronor, och vi kommit öfverens om en ränta af 6 procent, men jag frivilligt nedsätter denna ränta till 4 procent, så gör jag dermed icke orätt mot någon annan människa, som icke lånat något af mig. Lika litet gör staten det. Vill staten successivt efterskänka dessa grundskatter, skall jag icke kunna deri se en orättvisa. Förra året gaf jag min röst till den då föreslagna afskrifningen ur rent statsekonomisk synpunkt. Men hvad jag pro-

*Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)*

Angående nedsättning i de på viss jord hvilande grundskatter. (Forts.)

testerar emot, det är att man talar om »sekelgamla orättvisor» och fordrar att staten på denna grund skall afskrifva grundskatterna.

Det sades vidare af en talare att, om det vore orättvist att taga bort grundskatterna, emedan derigenom endast de nuvarande innehafvarne skulle få fördel deraf, skulle det äfven vara orättvist att höja löner och bevilja pensioner, af hvilka nu endast den närvarande innehafvaren har fördel. Jag vill derpå endast svara: *Jag har icke sagt att det skulle vara någon orättvisa att lätta de bördor, som ligga på många jordegares skuldror, och jag behöfver därför naturligtvis icke upptaga den nämnda invändningen till vederläggning.* Om någon påstår det vara *orättvist*, att icke den ena eller den andra tjänstemannaklassens lön höjes, skall jag opponera mig emot sådant tal. Det är icke orättvist, ty den lön, tjänstemännen hafva, är från början betingad emellan staten och dem. Men jag skall vara med om att ur andra synpunkter tillstyrka löneförhöjningar, som kunna finnas behöfliga. Och på samma sätt vill jag äfven vara med om att ur statsekonomisk synpunkt tillstyrka ett successivt aflyftande af grundskatterna, men med uteslutande af allt tal om »sekelgamla orättvisor.»

Jag skall icke vidröra det som annars yttrats emot mig, utan ber att till sist få yrka bifall till Stats-Utskottets betänkande, och det därför att jag vid detta tillfälle icke ens ur *statsekonomisk* synpunkt finner ändamålsenligt att afskrifva 30 procent på grundskatterna, sedan så nyligen 30 procent afskrifvits.

Herr *Hammarberg* instämde med Herr *Waldenström*.

Herr vice Talmannen *Larsson*: Det vore mycket frestande att upptaga till bemötande åtskilligt af hvad Herr *Waldenström* yttrat i denna fråga, men då jag anser att det icke skulle gagna till någonting, då första Kammaren redan afslagit motionerna, och då diskussionen redan tagit ett allt för stort omfång, utan att något resultat kan vinnas, så skall jag för min del icke yttra många ord och vill därför icke besvara Kammaren med att svara på hvad Herr *Waldenström* yttrade, helst jag är viss om att Kongl. Maj:t icke skall underlåta att framkomma med denna fråga då så lämpligen ske kan, äfven att någon skrifvelse icke kommer till stånd. Jag vill blott säga Herr *Waldenström*, att denna fråga om en rättvis skattereglering kan och bör betraktas ur en högre synpunkt än han gjorde, då han talade om köp och försäljning af hemmansdelar.

Hvarföre jag egentligen begärde ordet, var därför att jag ville inlägga en gensaga emot Herr *Waldenströms* sätt att gå till väga här i Kammaren. För några dagar sedan behagade han anfälla mig, då jag befann mig på en plats, hvarifrån jag icke kunde försvara mig. Jag skulle nu icke hafva yttrat ett enda ord derom, men då han nu för andra gången gör sig skyldig till ett dylikt förfarande, i det han tillåter sig att anfälla Herr Statsministern, som i följd af sjukdom befinner sig i den ställning att han icke kan uppträda till sitt försvar inför Kammaren, så måste jag på det allvarligaste protestera deremot. Herr *Waldenström* har nemligen behagat lösrycka delar ur ett Herr Statsministerns yttrande i Första Kammaren och ett annat yttrande i

denna Kammare, och dessa använder han nu under diskussionen till fördel för sin uppfattning och till sitt anfall mot Herr Statsministern. Jag kan icke anse detta sätt att gå till väga vara fullt honett och vill åtminstone för min del inlägga en kraftig gensaga deremot.

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

Häruti förenade sig Herrar *Månsson, Magn. Jonsson, Sam. Johnsson, Magnusson, Truedsson, Jansson* i Hemmarö, *Persson* i Vadensjö, *Nilsson* i Rinkaby, *Hansson, Petersson* i Boestad, *Sven Nilsson, Larsson* i Löa, *Nyström, Gunnar Eriksson, Lasse Jönsson, Eriksson* i Fanbyn, *A. P. Lind, S. M. Olsson, Sahlström, Andersson* i Himmelsby, *Folke Andersson, Johansson* i Stockholm m. fl.

Herr Jonsson i Myre yttrade: Då en afskrifning af grundskatterna vid förra riksdagen beslöts, erkände ju Riksdagens båda Kamrar dermed att dessa skatter voro orättvisa, och de skäl, som då framlades för att bevisa detta, voro så tydliga och klara som man kunde begära. Att icke mer än 30% då afskrefvos härledde sig deraf, att förslag då icke väcktes om större belopp. Äfven anser jag att det till någon del härledde sig derifrån, att man på en gång icke ville anstränga statens tillgångar med en större afskrifning, än som då skedde. Men nu, då statens tillgångar synas böra medgifva en ytterligare afskrifning, så anser jag det vara både rättvist och billigt, att en lindring af 30% uti grundskatterna samt rustnings- och roteringsbesvären äfven nu medgifves. Ett annat viktigt och talande skäl dertill föreligger äfven, som vi alla veta, deri att jordbruket finner sig i ett ganska bekymmersamt tillstånd, hvilket förhållande är allmänt känt och erkänt. Om man beviljar den nu föreslagna afskrifningen, skall man derigenom direktast åstadkomma ett skydd och en hjälp, som kommer alla af skatter betungade till godo.

Herr Valdenström framdrog såsom exempel ett köp af en egendom. Det hördes på honom, som om han antog att alla fastigheter vore köpta, men det finnes ju en stor mängd dylika egendomar, som tid efter annan gått i arf med de å hemmanet hvilande grundskatter. Grundlagen innehåller ju i 57 § Regeringsformen, att svenska folkets urgamla rätt att sig sjelf beskatta utöfvas af Riksdagen allena, och då här ifrågavarande grundskatter icke äro att hänföra till någonting annat än jordbrukarne påförda skatter, måtte väl den nu föreliggande frågan icke vara annat en beskattningsfråga. Då Riksdagen således kan pålägga nya skatter, så kan och bör den äfven kunna sänka och lindra de skatter, som redan finnas. Jag anser det därför vara både rättvist och billigt, att en lättnad sker uti de skattebördor, som nu hvila på jorden, helst då ställningen för jordbrukaren är så betryckt som den nu är.

Jag anhåller därför om proposition å bifall till reservanternes förslag.

Herr Danielson: Jag begärde egentligen ordet för att protestera emot Herr Waldenströms sätt att citera Herr Statsministerns yttrande, men då Herr vice Talmannen redan inlagt en allvarlig gen-

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

saga emot ett sådant tillvägagående, behöfver jag naturligtvis icke göra det, utan jag instämmer med honom.

Hvad beträffar frågan i sin helhet, tror jag att man genom att förlänga denna öfverläggning icke kan komma till något resultat deruti, då Första Kammaren redan fattat sitt beslut. Jag tror därför att Kammaren helt enkelt borde bifalla reservanternes förslag. Då emellertid så icke skett, utan t. ex. Herr Waldenström i år som i fjol stält sig fullkomligt okunnig i denna sak och framkastat frågor hit och dit angående de skäl, som skulle vara öfvervägande för ett bifall till en ytterligare afskrifning, så får jag beklaga att han ännu står på samma ståndpunkt som förut samt icke ens bemödat sig om att läsa de skrifter och de utredningar, som förekommit i denna fråga och af hvilka många blifvit öfvertygade. Jag vill dock lemna hela denna sak derhän. Emellertid erinrar jag mig att, innan jag lärde känna Herr Waldenström personligen, läste jag att han flere gånger blifvit varnad och förmanad för sin envishet af sina förmän, men att detta icke hjälpt till någonting. Det torde väl icke heller nu hjälpa till något att i denna fråga förebrå honom hans envishet, och jag vill därför icke vidare upptaga Kammarens tid.

Herr Ljungman: Då Herr Waldenström påstod, att det skulle vara en oberättigad present åt de nuvarande egarne af skattehemman, om en ytterligare afskrifning eller lindring i de å dessa hemman hvilande bördorna egde rum, vill jag fästa hans uppmärksamhet på, att, då Riksdagen för exempel efterskänkte spanmålstullarne, så skedde det väl därför att den ansåg den såsom en beskattningsform, hvilken innebure en orättvisa emot den del af folket, som konsumerade men ej producerade spanmål, och oaktadt upphäfvandet af dessa tullar ju medförde en tydlig »present» åt nämnda del af folket. Hvarje skattejemkning eller skatteändring medför alltid fördel eller olägenhet åt den ene eller andre, och de nu ifrågavarande skattebördorna utgöra intet undantag deruti, att deras afskrifning eller borttagande skulle medföra fördel åt dem, som hafva att bära desamma. Då man nu här än en gång yrkat på grundskatternas och indelningsverkets afskrifning, så har det synbarligen skett just emedan man fortfarande har klart för sig, att de utgöra en *orättvis* beskattning. Dessutom vill jag påpeka, att Herr Waldenström i sin bevisföring gjorde sig skyldig till det logiska felslut, som kallas quaternio terminorum, något som man icke skulle hafva väntat af en person med hans stora bildning — då han använde samma ord i två betydelser och på det sättet sökte inverka på Kammarens beslut. Jag är öfvertygad, att han vid närmare eftertanke skall sjelf finna, att ordet »*orättvis*» icke nödvändigt betyder »olaglig» eller »stridande mot rättsgiltiga bud och normer», utan att det eger en helt annan betydelse i det sammanhang, uti hvilket det af både statsministern och våre ledamöter af Stats-Utskottet blifvit använt.

Herr Lönegren: Jag hemställer, huruvida Kammarens herrar ledamöter kunna finna skäl att längre fortsätta denna diskussion, då den ju, såsom förut är antydt, omöjligen kan leda till något resultat.

Dessa afskrifningsfrågor hafva så ofta så grundligt och så nyligen som förliden riksdag här afhandlats, att skälen för och emot säkerligen äro i godt minne; och ett upprepande af dessa skäl bör så mycket mindre nu förnyas, som frågans öde redan är genom Första Kammarens beslut afgjort. Utan vidare ordande i saken, tillåter jag mig att på förut och i Utskottets betänkande anförda grunder yrka bifall till Utskottets hemställan och afslag å motioner och reservation.

*Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)*

Med Herr Lönegren instämde Herr *Sandwall*.

Herr Folke Andersson: Det torde icke vara behöfligt att begära ordet i denna fråga, då Första Kammaren redan afslagit den samma, men det må förlätas mig att jag ändå yttrar några ord.

Vi känna alla att våra näringar, och icke minst jordbruket, befinna sig i ett svårt betryck. Om så är förhållandet i allmänhet, så är det ju naturligt att den jord, som är mest beskattad och bär dessa orättvisa skattebördor, äfven känner detta betryck värst, då den har icke endast den vanliga beskattningen, utan dertill äfven grundskatter och rust- och roteringsbesvären. Jag hemställer då till herrarne, om det icke vore en gård af rättvisa och billighet, att dessa skatter mer och mer minskades och slutligen försvunne. Att tvista om huru vida de äro rättvisa eller orättvisa, dermed vinnes ingenting. Om dessa herrar, som nu uppträda med påståendet att grundskatterna äro rättvisa, behagade läsa dessa skatters historia, tror jag de skulle snart komma till en helt annan åsigt, ty deraf skola de finna, huru de småningom uppkommit; huru folket under betryckta tider fått åtaga sig vissa gårdar för fosterlandets försvar, och huru dessa, som först endast varit tillfälliga, så småningom blifvit kvar på den svenska jorden. Hvar och en, som vill se saken i dess rätta ställning, måste väl då medgifva att dessa skatter äro orättvisa.

Hvad beträffar rust- och roteringsbesvären, så kan det väl icke vara mer än en mening derom, att försvaret bör hvila lika på alla medborgare efter hvars och ens förmåga. Huru dermed förhåller sig, framgår bäst af en jemförelse i detta afseende mellan städerna och landsbygden. Huru mycket tyngre hvila icke dessa skattebördor på landets än på städernas inbyggare! Jag skulle kunna redogöra därför, särskildt huru förhållandet är i det län jag tillhör, men jag vill icke upptaga Kammarens tid dermed. Jag hoppas dock att den tid icke skall vara långt aflägsen, då hvar och en skall inse rättvisan och billigheten uti att ställa hela det svenska folket på en skattegrund och att, då det gäller att försvara fäderneslandet, hvar och en får deltaga deruti efter förmåga. Jag är viss på att ju mera rättvisa, som vinnes i detta skatteförhållande, ju mera välsignelse skall deraf följa både för land och folk, och då denna fråga förr förevarit till behandling inom Riksdagen, så har det alltid hetat; ja när statens tillgångar det medgifva, då vilja vi göra afskrifning. När nu statens tillgångar tillåta en sådan afskrifning, så hoppas jag Kammaren dertill skall lemna sitt bifall, hvarför jag ber att få yrka bifall till reservationernes förslag.

Andra Kammarens Prot. 1886. N:o 49.

Angående
nedsättning
i de på viss
jord hvilande
grund-
skatter.
(Forts.)

Häruti instämde Herr *Odell*.

Herr Waldenström: Jag anser det vara en pligt emot mig sjelf att ännu en gång begära ordet, och jag ber Kammaren om öfverseende för att jag å nyo nödgas uppträda.

Jag anser mig alldeles icke vara förbunden att afhålla mig från att under diskussionen anföra vare sig skriftliga uttalanden eller muntliga yttranden, hvilka inför Kammaren fälts af personer, som icke äro här närvarande och följaktligen icke kunna försvara sig. Om det skulle vara förbjudet att i Kammaren citera och kritisera ord af personer, som offentliggen uppträdt, men som icke kunna inom Kam-maren försvara sig, så skulle man ofta råka illa ut. Jag skall alls icke känna mig missnöjd, om en talare i Kammaren i min frånvaro upptager till granskning ord, som jag vid denna eller föregående riksdag sagt.

För öfrigt vill jag säga, att det är en högst besynnerlig sed inom denna Kammare, att, när jag frimodigt uttalar min öfvertygelse, jag skall blifva föremål för bittra personliga förolämpningar. Härom dagen sade en talare på elfsborgsbänken, att jag narrade skolgossarne »till att bygga bönehus och till läseri och annat spektakel»; nu får jag af Herr Danielson höra, huru jag af domkapitlet blifvit åtskilliga gånger varnad, men att detta icke hjälpt, och så kommer Herr Ljungman och påstår, att jag med vett och vilja bryter mot logikens lagar, alldeles som om jag icke skulle känna logiken lika väl som Herr Ljungman.

Jag tror icke att ett sådant sätt att gå till väga passar i denna Kammare och jag hoppas att aldrig den dag skall komma, då jag af hvad som förefallit skall låta förleda mig att använda dylika personliga förolämpningar tillbaka.

Det var blott detta jag ville säga.

Herr Jonsson i Hof: Jag skall blott be att få framhålla för Herr Waldenström, att det just är genom hans eget förvållande, som denna diskussion blifvit onödigtvis förlängd och antagit den form, hvaröfver han beklagat sig.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Efter det propositioner gifvits i enlighet med de meningar som förekommit, beslöt Kammaren att, med afslag å Utskottets hemställan, godkänna den af Herr Danielson m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 6.

Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.

Till behandling företogs Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 9 (i samlingen N:o 30) i anledning af väckta motioner rörande gemensam undervisning för gossar och flickor.

I berörda motioner, afgifna den ena af Herr *A. Hedin* och den andra af Herr *G. F. Östberg*, var föreslaget:

af Herr *Hedin*: »att Andra Kammaren för sin del besluter, att

Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes *dels* före framläggandet för Riksdagen af det förslag till läroverksreform, hvartill senaste läroverkskomiténs utlåtande till äfventyrs må kunna komma att framdeles föranleda, taga under öfvervägande frågan om flickors tillträde till statens elementarläroverk, *dels* före nästa hösttermin utfärda förklarande, att tillträde till allmänna läroverken och pedagogierna står öppet äfven för qvinliga lärjungar till det antal, som vid hvarje läroverk, der ej oöfvervinneliga svårigheter hindra qvinliga lärjungars antagande, kan varda af Kongl. Maj:t bestämdt;»

*Angående
införande af
gemensam
undervisning för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

och af Herr *Östberg*: »att Riksdagen ville genom skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes, i ändamål att vinna erfarenhet om fördelarne af gemensam undervisning för gossar och flickor, låta vid något eller några af statens allmänna läroverk anordna sådan gemensam undervisning.»

Utskottet hade, med afstyrkande af Herr Hedins motion och med hufvudsakligt tillstyrkande af Herr *Östberg*s motion, hemställt, att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke, i ändamål att vinna erfarenhet om fördelarne och olägenheterna vid gemensam undervisning för gossar och flickor, försök i detta syfte borde anställas, vare sig genom att vid några af statens läroverk anordna sådan samundervisning eller genom att åt enskilda läroverk, som ville under statens kontroll anordna samundervisning, meddela statsunderstöd.

Emot denna Utskottets hemställan hade reservationer anmäls af Herrar *S. von Friesen*, *I. Månsson* och *B. P. Ersson*.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr von Friesen: Utskottet har i sin hemställan tänkt sig såsom ett första alternativ, att Kongl. Maj:t skulle vid något eller några af statens läroverk låta anställa försök med gemensam undervisning för gossar och flickor. Detta är ett förslag, som jag för min del icke kan biträda. De allmänna läroverken äro inrättade under helt andra förutsättningar, än som skulle erfordras för att ett dylikt försök skulle hafva utsigt att lyckas. Derfor tror jag att, äfven om man principiellt godkänner de skäl, som kunna anföras för samundervisningen — i hvilket afseende meningarna dock, såsom vi veta, ingalunda äro odelade — skulle man likväl icke kunna gilla ett förslag, sådant som det föreliggande. Enligt min mening förefinnes åtminstone *någon* anledning att antaga, att ett sådant försök icke skulle lyckas, och då bör icke Riksdagen föranleda ett sådant försöks anställande. Det är ganska betänkligt att göra experiment inom uppfostringens område, ty om resultaten blifva dåliga, ådrager sig den experimenterande ett mycket stort ansvar.

Såsom ett andra alternativ har Utskottet tänkt sig, att staten skulle understödja sådana enskilda läroverk, i hvilka gemensam undervisning för gossar och flickor egde rum. Emot ett sådant förslag

*Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

kan jag visserligen icke hysa samma betänkligheter som emot det förra. I dessa läroverk skulle man nemligen kunna lämpa sig efter den åtagna uppgiften, både med afseende å undervisnings plan och å lärarekrafter. Knappast torde dock den nuvarande tidpunkten vara rätt lämplig för framkommande med ett dylikt förslag. Sistlidet års Riksdag aflät till Kongl. Maj:t en skrifvelse med anhållan, att Kongl. Maj:t ville låta utreda, huru undervisningen för närvarande bedrefves vid de enskilda högre läroverken för qvinlig ungdom, och hvilka resultat hittills vunnits af denna undervisning, samt gifva Riksdagen del af de upplysningar, som sålunda erhållits. Det är också bekant, att frågan om gossläroverkens ordnande för närvarande utgör föremål för Kongl. Maj:ts pröfning. Det synes mig därför vara skäl att afvakta resultatet af dessa undersökningar, af hvilka de förstnämnda helt och hållet, de sistnämnda utan tvifvel till stor del äro föranledda af hvad som förekommit inom Riksdagen och särskildt denna Kammare, innan Riksdagen går att göra ytterligare framställningar i dessa ämnen. Den, som begärt undersökningars anställande, bör icke gå dessa undersökningars resultat i förväg.

I Herr Hedins motion är frågan om pedagogierna och de mindre besökta 3- och 5-klassiga läroverken å nyo bragt på tal. Icke heller denna fråga anser jag för närvarande vara en öppen fråga. Ty denna Kammare har för sin del redan beslutit indragning af dessa läroverk. och frågan om deras ställning är, såsom känt torde vara, för närvarande under behandling hos Kongl. Maj:t. Då vi således hafva att vänta en proposition från Kongl. Maj:t angående dessa läroverk, vore det icke klokt, att Riksdagen nu, så att säga, bunde händerna på sig genom att hos Kongl. Maj:t anhålla, att flickor skulle berättigas att redan nästa höst vinna inträde i samma läroverk. Om åter dessa läroverk omorganiseraras, och särskildt om omorganisationen skulle hafva till följd, att utgifterna för läroverken icke skulle komma att så uteslutande som nu drabba statsverket, skulle jag icke hafva något emot att flickor erhöles tillträde till dem. Dessa läroverk kunde nemligen då ordnas just med hänsyn till uppgiften att bereda samundervisning för gossar och flickor. Det finnes dessutom praktiska skäl för att i dem mottaga barn af båda könen. I de små samhällen, der ifrågavarande läroverk finnas, är det svårt att få till stånd en god skola ensamt för gossar och en god skola ensamt för flickor; men om man inrättade en skola gemensamt för gossar och flickor, så kunde man gifva den en sådan omfattning, att det lönade sig att på den nedlägga erforderliga kostnader. Jag skulle således icke vara mot en framställning till Kongl. Maj:t af det innehåll, att Kongl. Maj:t ville vid den förestående pröfningen af de nu ifrågavarande läroverkens indragning eller omorganisation jemväl taga i öfvervägande möjligheten och lämpligheten af att äfven flickor skulle ega rätt att i dem vinna inträde. Men då ingen af motionärerne framkommit med ett förslag i den riktningen, vill jag för närvarande icke göra något yrkande.

Herr Månsson: Då vid behandlingen af detta ärende inom Utskottet jag icke kommit till samma resultat som Utskottets majoritet,

har jag till betänkandet låtit anteckna mig som reservant för att här ega bättre tillfälle att utveckla, i hvilken riktning jag tänkt mig att denna sak borde gå.

Då jag sålunda begärt ordet för att gifva min ståndpunkt till känna, ber jag genast att få framhålla, det jag tror att det icke skulle vara till skada utan tvärt om till gagn att förena undervisningen för gossar och flickor.

*Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

Jag har ansett att staten uppoffrar alldeles för litet för flickornas uppfostran gent emot gossarnes. Vi veta att undervisningen ställer sig 5 à 6 gånger så dyr för flickor som för gossar, och detta anser jag vara oegentligt. Jag anser att en flicka bör hafva *samma rätt* att få undervisning af det allmänna och till likadant pris som en gosse. Det kan visserligen tagas i öfvervägande, huru vida flickor äro i *samma behof* af uppfostran som gossar och om staten sålunda har skyldighet att sörja för densamma. Derom kan man hafva skilda meningar. Men för mig synes det, som om flickor kunna vara lika dugliga och lika lämpliga för erhållande af statens undervisning och för att innehafva dess tjänstebefattningar som någonsin männen. Och å andra sidan vill jag säga, att om de icke äro villiga att ute i lifvet draga vinst af sin uppfostran, utan om flickor stanna i hemmen och blifva husmödrar, så är en undervisning för dem afven i detta fall nyttig och gagnelig. Ty vi veta att det är åt qvinnan som uppfostran blifvit anförtrödd och att hon är hemmets uppfostrande element, och då lär väl ingen kunna neka, att det är nyttigt att hon fått en god undervisning. Betraktar man henne återigen som maka, så är det nödvändigt att man och qvinna icke äro skilda till sin bildningsgrad, utan bör hustrun stå på samma ståndpunkt som mannen.

Då jag har den uppfattningen och har ansett att qvinnan bör i väsentligaste mån hafva samma rätt till erhållande af billig undervisning som männen, så har jag också velat göra något i samma syfte som motionärerne. Men jag tror icke att det sätt Utskottet föreslagit är det *rigtiga*; jag har nemligen icke velat vara med om Utskottets förslag att ställa denna samundervisning på försök. Jag har velat åstadkomma ett praktiskt resultat af en sådan samundervisning; men jag är rädd att, om vi göra ett sådant försök som af Utskottet föreslagits, undanskjutes frågan för lång tid, kanske en 8 à 10 år, innan det kan blifva något resultat. Det kommer antagligen att ställa sig så, att, om man lyckas att få detta försök anställt på en plats, der lärarne äro för saken, så kan resultatet blifva godt. Men är förhållandet motsatt, och om lärarne äro motvilligt stämda, kan resultatet blifva mycket dåligt.

Men om jag skulle antaga, att hälften af försöken skall utfalla väl och hälften illa, så skulle frågan komma att stå på samma ståndpunkt som för närvarande. Då nu, enligt hvad den ene motionären anført i sin motion, dels från främmande länder och dels från vårt eget land bevis föreligga, att det alldeles icke medför någon fara, att gossar och flickor undervisas gemensamt, ett undervisningssätt som här i Stockholm, enligt hvad motionären omnämnt, eger rum i den Palmgrenska skolan, så har man ju häri det bästa stödet för att en sådan gemensam undervisning är lämplig. Det har, som sagdt, varit

Angående från denna ståndpunkt jag icke kunnat förena mig med Utskottets införande af förslag.

Men jag har heller icke kunnat förena mig med motionären, som i sin »kläm» yrkar att redan i höst skulle qvinliga lärjungar släppas in och erhålla undervisning vid läroverken. Jag har nemligen trott att Riksdagen icke borde uttala sig så positivt, utan i mera allmänna ordalag skrifva till Kongl. Maj:t och anhålla, att frågan måtte tagas i öfvervägande, och att Kongl. Maj:t måtte framlägga ett förslag i ämnet.

gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)

På det sätt som ordföranden i Utskottet sökte att lösa frågan, nemligen att vid de mindre pedagogierna, hvilka det vore fråga att indraga och der lärjungeantalet är ringa, släppa in flickor för att komma under fund med den nytta en dylik undervisning skulle medföra, kan jag tänka mig att ett försök rätt väl skulle kunna ske. Men man bör icke stanna vid ett sådant förslag; ty icke kommer någon visshet att härigenom erhållas. Dessutom vill jag påpeka att, åtminstone i den ort jag tillhör, skulle man icke kunna få in en enda flicka i dessa skolor, derför att der finnas så många gossar, att det icke är fråga om att dessa läroverk skulle indragas.

Då jag sålunda har en sådan ståndpunkt, att jag icke kan vara med om motionen i dess sista del, icke heller kan bifalla Utskottets hemställan samt icke kan vara med om det förslag, som af Utskottets ordförande framställes, skall jag be att få afgifva ett särskildt förslag så lydande:

»Att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes, före framläggandet för Riksdagen af det förslag till läroverksreform, hvartill senaste läroverkskomiténs utlåtande må kunna komma att framdeles föranleda, taga under öfvervägande frågan om gemensam undervisning för flickor och gossar i statens allmänna läroverk, samt till hvilken utsträckning en sådan samundervisning bör ifrågakomma».

Uppå detta förslag, Herr Talman, skall jag be att få proposition.

Herr Winkrans: Herr Talman! Jag är den föregående talaren synnerligen förbunden för hans varma intresse för höjandet af qvinnans bildning. Men jag kan icke vara med honom särskildt om det sätt, hvarpå han föreslog att denna viktiga fråga skulle lösas, och ber att härför få angifva ett par skäl.

Man torde vara ense om att skolan är till för lifvet, eller att meddela lärjungarne den utveckling, som kan göra dem dugliga för det medborgerliga lifvets olika värf. Denna skolans uppgift var i forna dagar ganska enkel och lätt, derför att lifvets innehåll var så enkelt. Men i samma mån som den menskligen odlingen gått mer och mer framåt, vunnit större utveckling i innehåll och form, skjutit allt flera grenar och skott, brutit allt flera och flera nya banor, i samma mån har skolans uppgift blifvit större, svårare och mera komplicerad. Och då man i vårt land sökt att med en enda hufvudsakligen likartad skolorganisation lägga grund för lösandet af alla de mångfaldiga och mångartade uppgifter, som lifvet ställer på en yngling, då han träder ut i det samma; så har man funnit denna skolorganisation allt mera

otillfredsställande, och dess resultat på långt när icke svarande mot förhoppningarna. Det är klart att, om klagomålen öfver den allmänna skolan redan nu äro högljudda, de skola blifva icke mindre, utan tvärt om mera högljudda och mera berättigade, om man skulle föröka skolans svårigheter genom att äfven i densamma insläppa flickor. Man må om qvinnan hysa hvilka tankar som helst, man må tro henne vara mäktig lika hög själsutveckling som mannen, begäfvad med lika goda och rika anlag som han, så är det väl dock å andra sidan faktiskt, att de uppgifter, som lifvet ställer på flickan, icke äro desamma som på gossen. Det är ju, såsom den siste talaren anført, förhållandet, att flertalet kvinnor ingå i familjens och hemmets verld för att der verka; och i detta fall är qvinnans verksamhet så betydelsefull och så vigtig för så väl familjen som samhället, att den icke kan af någon annan ersättas. Ju högre bildning en sådan qvinna förvärfvat sig, desto bättre för så väl henne som för familjen och samhället; men det torde också medgifvas, att det icke är af sig sjelf klart, att hennes föregående utbildning för det kall hon kan få i lifvet icke kan i alla afseenden vara likartad med den som gossen får. Till följd häraf komma svårigheterna för skolan att ökas, och hon skall ännu mindre än förut kunna lösa sin uppgift.

Men äfven om man kunde ådagalägga, hvad jag för min del icke medger vara ådagalagdt, att den ifrågasatta samskoleundervisningen vore lämplig och ändamålsenlig, finnas icke i vårt land de vare sig yttre eller inre vilkor och betingelser, som ovilkorligen kräfas för att man skall kunna åstadkomma en lämplig undervisning för gossar gemensamt med flickor. Ty hvarje exempel, som vi hemta från främmande land, vare sig Amerika, Holland, Norge, Finland, ja, till och med vårt eget land, ådagalägger, att det väl ändock fordras, att i lärarekollegierna inrymmas äfven qvinliga element, och i afseende å de yttre vilkoren kan man påpeka, att icke något enda af våra läroverk blifvit inredt med afseende på att i desamma skulle inrymmas både gossar och flickor. Och för att visa hvad betydelse detta kan medföra, ber jag få citera motionärens framställning om mönsterskolan i Hartford i Nord-Amerika, som mottager lärjungar af båda könen; det heter der: »Denna sistnämnda skola företer det med afseende på våra begrepp och vanor besynnerliga skådespelet af 15—16-åriga gossar och flickor samlade i en offentlig läroanstalt och i gemensamma lärosalar, under ledning af så väl qvinliga som manliga lärare. Gossar och flickor hafva sin särskilda ingång från gatan, särskild förstuga och gårdsrum och äro i den stora skolsalen placerade på hvar sin sida om hufvudgången».

Något dylikt, vare sig i yttre eller inre afseende, finnes icke i våra skolor. I våra lärarekollegier hafva de qvinliga elementen, med några sällsynta undantag, icke någon plats, ännu mindre något inflytande; de äro icke ens representerade; och en stor del af våra lärare äro ogifta. De kunna således icke från hemmet, såsom familjefäder, medföra de erfarenheter, de i denna egenskap kunna hafva vunnit, och de hafva icke tillfälle att rådfråga en erfaren och förständig maka, huru flickor lämpligen böra behandlas. Ja, till och med skol-

*Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

Angående stadgan bör undergå väsentliga ändringar, innan vi kunna tänka på införande af att i skolorna sammanföra gossar och flickor.

Jag anser därför frågan vara till den grad outhärdlig, att jag icke för närvarande kan tillstyrka några åtgärder, vare sig de gå ut på att fatta något beslut eller göra en hemställan i skrifvelse till Kongl. Maj:t. Jag måste därför för min del yrka afslag å så väl motionärerens som Utskottets förslag.

Häruti förenade sig Herrar *Pehrsson* i Törneryd, vice Talmannen *Larsson, J. W. Lindh* och *Petersson* i Hamra.

Herr *Östberg* yttrade: Jag har fått uppbära mycket klander, därför att jag framställt denna motion, som nu jemte Herr *Hedins* föreligger till behandling i Kammaren. Jag har sett det i pressen och äfven hört det från andra håll. Man har nemligen påstått, att det förslag jag framställt skulle vara egnadt att motverka den idé, som deri innebäres, och fördröja en önskvärd skolreform. Allt detta klander torde dock vara mindre befogadt. För min del tror jag på denna idé, tror att den skall medföra många välsignelser för den sociala utvecklingen.

Jag vill icke gå vidlyftigt in på denna fråga, ty den, som icke har samma tro som jag på sjelfva idén, lärer icke låta sig öfvertygas. Jag tror likväl icke att hvad som af Herr *Hedin* föreslagits är möjligt att genomföra, eller att, om så ock vore, det ens är det rätta sättet. Och då jag icke tror att ett så långt gående förslag kan genomföras, kan jag icke heller fatta, att mitt förslag skulle på något sätt fördröja genomförandet af samundervisningsidén. Det vore icke skäl att nu genast definitivt införa samundervisning i statens skolor, vare sig de högre eller de lägre, ty för en så genomgripande reform fordras i min tanke att det allmänna föreställningssättet och opinionen litet mera satt sig in i frågan, än hvad nu är fallet. Ty säga hvad man vill, är detta dock för en stor del af landet en alldeles ny fråga. För öfrigt kan man icke säga, att någon föreliggande erfarenhet bevisat, att samundervisning är lämplig under våra förhållanden i de allmänna skolorna. Dessutom föreligga, såsom förut är nämnt, åtskilliga praktiska svårigheter att redan nu upplåta de allmänna skolorna för flickor. Derför skulle erfordras, att man der äfven anställde qvinlig lärarepersonal, hvilket skulle förorsaka en ganska stor kostnad. Hvad beträffar tanken på att införa samundervisning vid de mindre läroverken, så, då det på allvar är ifrågasatt att indraga en stor del af de små läroverken, kan det väl icke vara välbetänt att nu under ett och annat år upplåta dem för flickor och för detta ändamål införa en förändring i dessa skolors organisation. Jag tror icke heller att man kan förbise det förhållandet, att just dessa små läroverk, som hafva ett obetydligt lärjungantal och äro likasom undanskymda och bortgömda, ej hafva de mest lämpliga och bästa lärarekrafter att taga denna samundervisning om händer. Det kunde tvärt om lätt hända, att just i dessa skolor försöken komme att utfalla illa, och att samundervisningen der utfördes sämre, än om man valde ut några lämpliga ställen, der försöken kunde göras med mer skicklighet och intresse för saken.

Hvad erfarenheten beträffar i denna sak, så har man framför allt åberopat Amerika. Men så vidt jag vet, äro de amerikanska förhållandena mycket olika våra. Det amerikanska folkets lynne och karaktär är mycket olika vårt folks, och i synnerhet i Vestern, der samundervisning är genomförd, äro förhållandena olika. Jag har väl hört af en ärad vän, att de amerikanska och svenska folken stå hvarandra så nära, att icke något folk i Europa så mycket liknar det amerikanska som det svenska gör det, och att man deraf skulle kunna draga den slutsats, att den amerikanska erfarenheten äfven kunde gälla oss. Jag hyser det största förtroende för detta omdöme, men icke kan jag på grund af enskilda personers omdöme i denna sak tillstyrka Riksdagen att vidtaga så vidsträckta förändringar i läroverksorganisationen, som här äro i fråga. Den erfarenhet, som är vunnen i en skola i Stockholm, är väl beaktansvärd, men denna skola är hufvudsakligen slöjdskola och arbetar under väsentligt olika förhållanden än statens läroverk.

Om man således icke kan anse bevisadt, att samundervisning är lämplig i våra skolor, är dock så mycken erfarenhet vunnen, att saken bör med den största uppmärksamhet beaktas och att man bör undersöka, i hvad mån samundervisning kan införas till gagn för vår undervisning. Att taga ett steg i denna riktning bör icke förefalla någon underligt eller motbjudande. På detta område liksom på andra måste man börja med att göra försök. Såsom landbrukare har jag fått lära mig, att man alltid bör försöka i mindre skala, innan man griper sig an med en sak i större utsträckning. Jag fann i går i Nya Dagligt Allehanda en uppsats, som nära rör denna fråga. Der talas om, att svenska läraresällskapet utfärdat cirkulär till lokalföreningarna i riket med begäran om svar på åtskilliga frågor och bland andra den, huruvida sällskapets medlemmar ansåge inrättande af försöksläroverk lämpligt. Det heter: »Svar på denna fråga har ingått från 28 lokalföreningar. Af dessa hafva 26 besvarat frågan jakande och 2 nekande. Vid hopsummeringen af de afgifna rösterna visar det sig, att 243 röster afgifvits för och endast 26 mot inrättande af försöksläroverk.

Betänker man, att dessa röster icke afgifvits af andra än kompetenta och med undervisningen förtrogna personer, så synes oss ej ringa vigt böra tillmätas ett så enstämmigt uttalande. Detta visar tillräckligt tydligt, hvilken väg läroverkens *lärare* och *närmaste målsmän* anse, att man bör välja för att vinna någon säker utgångspunkt vid bedömandet af de mångfaldiga spörsmålen på undervisningens område. Erfarenhetens väg måste beträdas. Det är en praktisk fråga; den måste på praktisk väg undersökas och vinna sin lösning.

Läraresällskapets styrelse hade förslagsvis framhållit dels inrättande af helt och hållet nya statsläroverk, vid hvilka försök skulle anställas; dels förändring af några redan befintliga, dels slutligen att enskilda läroverk af nämnda slag anordnades med kraftigt understöd af statsmedel. Det först nämnda slaget har icke vunnit någon synnerlig anklang. Dels hafva flera föreningar framhållit, att några anspråk svårligen kunde ställas på staten om upprättande af nya försöksläroverk, och att utsigten att få anslag till sådana vore ganska ringa; dels kan lämpligheten af dylika läroverk starkt sättas i fråga. Lärarepersona-

Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
fläckor.
(Forts.)

Angående
inforande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
fllickor.
(Forts.)

len vid ett sådant måste såsom vid öfriga vara fast. De försök, som skola anställas, kunna ju då vara af den art, att lärarepersonalen i sin helhet eller till öfvervägande del anser dem olämpliga. Af ett under sådana förhållanden vunnet mindre godt resultat kan icke gerna dragas någon slutsats om metodens olämplighet. Mycket att föredraga synes oss då förslaget andra moment vara, *nemligen att några redan befintliga läroverk omdanas till försöksläroverk*. Men för att icke nyss påpekade olägenhet skall förefinnas äfven här, borde läroverkens kollegier och styrelser sjelfva få föreslå och med Kongl. Maj:ts begifvande anställa sådana mer eller mindre omfattande försök. Det blefve då på samma gång för dessa en hederssak att lyckas, och man kunde få säkrare uppgift om hvad som af det försökta vore värdt efterföljd.

Då de enskilda läroverken lättare kunna vidtaga förändringar i sin läsordning och äfven, om så fordras, bland lärarne, så har svenska läraresällskapet ansett, att god hjälp för denna frågas lösande skulle vinnas, om understöd lemnades åt sådana läroverk. Ett moraliskt stöd och en mera sjelfständig ställning skulle derigenom beredas dem, hvarigenom mera gagn skulle vinnas af deras arbete i allmänhet och särskildt i nu ifrågakvarande hänseende.»

Således finnes äfven i detta uttalande antydt den dubbla utväg, som i Utskottets förslag finnes angifven, nemligen att försök skulle anställas antingen vid några statens läroverk eller också vid enskilda läroverk, som vore understödda med statsmedel. Det är naturligtvis tydligt, att för dessa försök erfordras en och annan förändring vid de läroverk, som blefve derför utsedda; men i det afsendte borde några betänkligheter icke få göra sig gällande, då synnerhet som kostnaden härför icke kommer att blifva väsentlig, då endast en eller annan läroanstalt komme att användas för ändamålet.

Man har äfven ansett att förslaget afsåge ett farligt experiment, som kunde utfalla illa. Ja, nog skulle detta kunna inträffa, om man icke ser sig före. Då man emellertid bör hafva det förtroende till Kongl. Maj:t, att han skall för ändamålet använda de bästa lärare, som kunna erhållas, så är det icke någon anledning att tro att experimentet skall misslyckas.

Det anfördes äfven af en föregående talare, att man borde vänta med att göra något åt saken, till dess den förväntade läroverksreformen blifvit genomförd. Jag tror att dessa frågor icke behöfva afgöras tillsammans. Må derför läroverksreformen få afgöras för sig, och låtom oss under tiden anställa de nu föreslagna försöken, hvilka, i fall de slå väl ut, sedermera kunna utsträckas till de flesta läroverk.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag har hört omtalas en sannfärdig historia om en skolbok, en lärobok i historia, som fordom skall hafva begagnats i ryska skolor, i hvilken det lärers hafva hetat, när det led fram mot tidpunkten för den franska revolutionen, helt korteligen så: »Frankrikes historia är under följande tidehvarf mycket mörk». Dessa ord, att »Frankrikes historia är mörk» vilja endast skenbart säga det samma som att densamma under nämnda period är så outredd, att författaren icke kunde hafva något att säga om den saken. På samma

sätt tyckes det delvis förhålla sig med det mörker, hvari talaren på göteborgsbänken sväfvat. Ty när han säger att frågan om samundervisning är helt och hållet outhärdad, så lär väl detta till en del bero derpå, att han icke tagit någon kännedom derom — något, hvarom också hans anförande vittnade — men äfven till en del härröra deraf, att han saknar sympatier för saken, att således för honom här förelåg ett skäl af samma slag som det, hvilket i den nämnda läroboken yttrades om den antydda viktiga perioden i Frankrikes och Europas historia, den stora revolutionens period. För andra, som med något intresse följt med den pedagogiska litteraturen, är frågan om samundervisning alldeles *icke* outhärdad. Talaren hade därför bort säga, icke att frågan är alldeles outhärdad, utan — att frågan är *för honom* alldeles outhärdad. Det är nemligen väl mycket att säga, att denna fråga är alldeles outhärdad, då man har åtskilliga decenniers erfarenhet att åberopa från andra länder, ja, från ett land till och med hundraårig erfarenhet. För ett par månader sedan utkom i Danmark ett af en professor i filosofi och docent i pedagogik utgifvet, mycket spirituellt och instruktivt arbete om den högre skolundervisningen. Han kommer der slutligen att tänka på frågan om samundervisningen och yttrar derom ett och annat, som är mera lustigt än upplysande i sak, samt slutar med den förklaringen, att samundervisningen blott är ett rent experiment, hvars utgång det är omöjligt att i något afseende förutse. När han sagt detta, råkar han dock att erinra sig ett faktum, som synes hafva förefallit honom själf obetydligt, men som deremot för mig är af stor betydelse. Författaren meddelar nemligen i en not den upplysningen, att samundervisning eger rum i Danmarks folkskolor. Det kunde vara af intresse — säger han i förbigående — att höra hvad folkskolelärarne tänka om samundervisningen i Danmarks folkskolor! Som bekant, har den danska folkskoleorganisationen sin historiska utgångspunkt i tvenne förordningar af år 1814, den ena om folkskoleväsendet i städerna, den andra om folkskoleväsendet på landsbygden. Folkskolorna i Danmark hafva således verkat såsom skolor för samundervisning under en tid af öfver 70 år. När nu en så upplyst man som docenten-författaren ingenting visste om en sjuttioårig erfarenhet, så bidrager detta att förklara, hvarför i vårt land, der folkskolan är vida yngre, för en och annan, såsom till exempel talaren på göteborgsbänken — »Frankrikes historia är mycket mörk.»

Frågan är äfven såsom teoretisk åtminstone 100 år gammal, liksom den praktiska tillämpningen, åtminstone i Amerika, lärers äga anor sedan förra århundradet. Den förste, som jag funnit hafva i litteraturen berört denna fråga, och som äfven i korthet upptog det allra väsentligaste af de skäl, som tala för och emot densamma, var den berömda matematikern Condorcet i ett af honom år 1792 till lagstiftande församlingen ingifvet förslag. Samtidigt dermed upptogs samma fråga i England af en i uppfostringsväsendet förfaren, högt förtjent författarinna, som vunnit sin ryktbarhet förnämligast genom sin namnkunniga bok — »Försvar för kvinnans rättigheter;» — hennes namn är Mary Wollstonecraft Godwin. Så långt tillbaka går den teoretiska diskussionen om frågan, och redan deraf kunde man sluta — i fall man

*Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)

nemligen fäst någon uppmärksamhet vid den pedagogiska litteraturen — att, teoretiskt sedt, frågan icke torde vara helt och hållet outredd.

När man vidare har en lång erfarenhet ej blott från Amerika, utan äfven från flera europeiska länder, borde man också kunna medgifva, att, från praktisk synpunkt sedd, frågan icke är så outredd, som den var för talaren på göteborgsbänken. Jag återkommer därför till hvad jag nyss sade, eller att hans yttrande borde hafva varit: »för mig är frågan alldeles outredd.» Jag sluter till detsamma, eller att han föga har fäst sin uppmärksamhet vid saken, äfven af det origtiga uttryck han begagnade, då han, syftande på ett i min motion eller måhända i Herr Siljeströms af mig citerade, berömda skrift »Resa i Förenta Staterna» omnämndt läroverk, behagade kalla det »mönsterläroverket i Hartford.» Detta är icke någonstädes omtaladt såsom ett mönsterläroverk. Hvarför det är af mig särskildt nämndt, är därför, att det, märkvärdigt nog, är det enda läroverk i Förenta staterna, som uti nämnda skrift särskildt omtalas såsom ett sådant, der samundervisning egde rum. Detta läroverk var dock icke, när författaren reste der, det enda, med hvilket så var förhållandet. Det var ett bland många, men därför att det är det enda, som i nämnda skrift omnämnes, har jag citerat det såsom en erinran om, att samundervisningstanken icke bort vara alldeles okänd och främmande för svenske män, eftersom en så berömd skolman som Herr Siljeström talat derom redan år 1852.

När samme talare såsom hufvudargument emot motionerna och äfven Utskottets hemställan anmärkte, att lifsuppgiften icke är densamma för man och kvinna, blef detta sedermera explicerad i den bekanta, hvarje gång, då det är fråga om någon utvidgning af kvinnans rättigheter eller förbättring af hennes sociala ställning, ända till trötthet upprepade satsen, att hon har sin hufvuduppgift i familjen som moder och maka. Om flertalet, tillade han likvisst, gälde detta. Men jag vill då framställa den frågan, om han icke medger att också flertalet män hafva till uppgift att bilda familj, att blifva fäder, att deltaga i barnens uppfostran. Och om han medgifver detta, att fäderna hafva någon betydelse, någon rol att spela i hemmet och i barnens uppfostran, borde han också vid närmare eftersinnande kunna medgifva, att det icke torde vara lyckligt hvarken för äktenskapet, betraktadt blott som ett förhållande mellan man och hustru, eller med hänsyn till barnens uppfostran, att man och kvinna i äktenskapet befinna sig på en skiljaktig intellektuel ståndpunkt, som icke tillåter kvinnan att hafva en verklig uppfattning af mannens intressen och följaktligen icke heller att något kraftigare deltaga i dessa.

Min ärade vän till höger, med hvilken jag till min ledsnad måste för en stund säga upp grannsämjan, har anmärkt, att de nuvarande statsläroverken för gossar icke äro tillkomna under sådana förutsättningar, som skulle göra det nu tillrådligt eller lämpligt att öppna dem äfven för flickor. Dertill vill jag svara, att utan tvifvel hafva de gossläroverk i Holland och i Italien, som blifvit öppnade för flickor, ursprungligen varit organiserade utan någon förutsättning af att någonsin flickor skulle få tillträde till dem. De hafva varit organiserade blott för att tjena till undervisning för manliga elever, och hittills

har man dock icke funnit någon olägenhet af att man öppnat dessa läroverk äfven för flickor.

Vidare anmärkte han, att tidpunkten icke skulle vara lämplig, nemligen med hänsyn till att frågan om en större ombildning af våra läroverk är å bane. Men här vid lag kommer jag till en alldeles motsatt slutsats. Om det nu är ifrågasatt att statens allmänna läroverk skola ombildas, lär det väl vara nyttigt, att, innan man företager denna ombildning, Kongl. Maj:t får taga frågan om samundervisning i öfvervägande. Ty när ombildningen är gjord, har man eljest försummat det, som man i reformens ögonblick utan svårighet kunnat taga hänsyn till: den nyheten, att äfven möjligen ett större eller mindre antal flickor skulle få tillträde till de allmänna läroverken.

Vidare füste samme talare uppmärksamheten uppå att det vore ifrågasatt, det vill säga från denna Kammares sida, att de små läroverken skulle indragas. Detta gäller dock endast en *del* af de små läroverken, men icke alla, ty någon sådan resolution har denna Kammar icke fattat. Ja, om det kommer att gå så en gång i framtiden, att flera eller färre småläroverk blifva indragna och således icke vidare kunna stå öppna för flickor, så är det ju icke värre, än att de då icke heller stå öppna för gossar. Men hvarför kan man icke, medan man väntar på denna reform, hvilken enligt min tanke icke skall komma så snart, bereda den fördel jag afsett åt föräldrar och målsmän, som sjelfva vilja våga försöket, att låta sina döttrar följa gossarne i skolan i den stad, der de bo eller till hvilken de från orten omkring kunna skicka dem. Om man tänker sig att den omtalade reformen af våra gossläroverk icke skall stanna vid ett plockande här och der, som icke afgör något i hufvudsak, en reform således, som icke blir principiell, då tror jag visserligen att den kan föreslås när som helst. Men tänker man sig att det vore en olycka att vidtaga en så kallad reform, med hvilken ingen komme att blifva i hufvudsak nöjd, en reform som dock under en följd af år skulle sätta hela skolan i en orolig och vaggande rörelse, för att kort derpå framkalla ytterligare reformfordringar, då torde man komma till den slutsats, till hvilken jag kommit, nemligen att det är bättre att läroverksreformen får anstå en 10, 12 eller 15 år, till dess att meningarna rörande det principiella hunnit mera mogna och sammansmälta, tills man kan säga att bland de verkligt intresserade finnes en verklig opinion i fråga om sjelfva hufvudpunkterna i skolreformen. Jag för min del tror, att skolreformen kommer att dröja. Skall man då icke kunna begagna mellantiden att låta föräldrar taga på sitt ansvar att skicka sina döttrar till de allmänna läroverk, som stå till hälften tomma, der hvarken brist på utrymme eller behof af ökade lärarkrafter hindra qvinliga elever mottagande?

Jag hörde under den föregående talarens anförande tecken till otålighet, och vet mycket väl att denna fråga i intresse icke kan mäta sig med den föregående. Jag anhåller derfor blott att få göra några få erinringar mot det förslag, som af Utskottet blifvit framställt. Utskottet vill inskränka experimentet till några få af statens läroverk. Men skulle försöket så begränsas, och ett antal flickor sålunda släppas in i blott tre, fyra af statens läroverk, så blefve

*Angående
införande af
gemensam
undervisning
för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

Angående
inforande af
gemensam
undervis-
ning for
gossar och
flickor.
(Forts.)

den erfarenhet, man på det sättet vunne, så ytterst begränsad, att det sedermera skulle heta, att den vore alldeles för liten, för att man af den skulle kunna draga någon säker slutsats. Hvad åter angår förslaget att anställa »experimentet» vid enskilda läroverk, så tror jag att, om staten skall lemna ett sådant uppdrag åt enskilda läroverk i afsigt att sedermera af experimentets utfallande draga resultat, som skulle vara gagnande för statens lagstiftning, staten derigenom möjligen komme att vilja ingripa i dessa enskilda läroverks frihet att röra sig, så att det för dem icke blefve annat öfrigt än att afslå ett sådant anbud. Men om de skulle antaga det, så förmodar jag att det kunde för dessa läroverk medföra sådana anordningar, som kräfde särskilda kostnader, hvilka skulle af staten ersättas. Jag kan icke tänka mig att enskilda läroverk skulle mottaga uppdraget, med mindre de hade garanti att det skulle fortgå ett visst antal år, och att de för kostnaderna finge ersättning under lika lång tid. Men jag tviflar högligen på att Kongl. Maj:t förfogar öfver några medel till sådant ändamål, likasom jag tviflar på att Andra Kammaren vore benägen att för ändamålet öka läroverksbudgeten.

Jag kan därför för min del icke biträda Utskottets förslag. Jag hade tänkt framställa ett förslag till resolution, som hufvudsakligen öfverensstämmer med det af min vän på skånebanken framställda, men då jag finner hans bättre än mitt, anhåller jag om bifall till Herr Ivar Månssons förslag.

Med Herr Hedin instämde Herrar Friherre *Stackelberg, Wilh. Carlson*, Friherre *Nordenskiöld, Beckman, Frick* och *Nydahl*.

Herr Winkrans: Då jag vågade vända mig mot Herr Hedins motion, förutsåg jag mycket väl, Herr Talman, att jag skulle begå något värre än ett majestätsbrott. Och det öfverraskade mig därför icke alls, att han skulle beskylla mig för såväl okunnighet som fördomsfullhet. Hvad okunnigheten beträffar, sade jag att det nu föreliggande ärendet vore outredt och jag tviflar icke på att flertalet skall gifva mig rätt härutinnan. Jag talade icke om mitt eget jag, utan om huru förhållandena te sig för oss här i Kammaren. I de framlagda motionerna så väl som i betänkandet se vi endast den ena sidan af medaljen, men icke den andra. Visserligen heter det i Rektor Palmgrens redogörelse, som finnes bilagd motionen, att »jag är icke blind för bristerna i skolans samuppföstran», och på ett annat ställe talas om de vådor, som samundervisningen kan medföra. Men man finner icke hvarken af motionen eller af Utskottets betänkande, hvari dessa vådor bestå eller huru de skola kunna förekommas eller undanrödjas.

För att Kammaren skall kunna i en så viktig och grannlaga fråga fatta ett beslut, fordras dock, tror jag, att en verklig utredning af så väl fördelarne som olägenheterna lagges fram, och att sakens båda sidor blifva skärskådade och icke blott den ena sidan, och här är det blott den ena. Jag vågar således fortfarande påstå, att frågan är för närvarande outredd.

Vidare påstod motionären, att jag, med den fördomsfullhet han

kunnat vänta från mig, kommit med föräldrade åsigter om kvinnans bestämmelse. Jag tror mig dock hafva lika höga tankar som han om kvinnans bestämmelse, oaktadt jag kanske icke talar så mycket derom, och är jag lika intresserad som någon annan för att kvinnan må komma i tillfälle att utveckla sina rika anlag, så att de må komma både henne sjelf och samhället till godo. Men då jag sade, att flertalet bland våra kvinnor egna sig åt hemmen och familjen, sade jag, att det är ett faktiskt förhållande, och jag tror icke heller att någon här skulle önska, att det vore annorlunda eller att det ändrades. Sammalunda förhåller det sig ju äfven med männen, invände motionären: äfven de egna sig ju åt familjelifvet. Ja visserligen, men det är dock en stor skilnad emellan mannens och kvinnans betydelse i familjen. När kvinnan bildar ett hem, blir maka och moder, blir detta, och jag tillägger lyckligtvis, hela hennes värld; hennes verksamhet och krafter egnas nästan helt och hållet åt familjen, och ju högre hon står i moraliskt och intellektuellt afseende, desto välsignelserikare är hennes inflytande omedelbart på familjen och medelbart på samhället. Förhållandet är icke detsamma för mannen, då han bildar en familj. Hemmet upptar icke hela hans verksamhet, han kan derjemte verka kraftigt utåt. Jag tror, att i denna Kammare de fleste äro familjefäder, men det hindrar dem icke att egna sin tid åt statens, kommunens och hvarjehanda materiella eller andliga värf. Skilnaden i detta fall mellan kvinnans och mannens uppgift är faktiskt mycket stor, äfven om detta skulle misshaga den ärade motionären.

Slutligen skall jag be få tillägga, att då man visat sig ifra för kvinnans bildning och att flickor skola erhålla lika god uppfostran som gossar, det finnes ett sätt och, som jag tror, ett förståndigt sätt att nå detta mål. Det har nemligen börjat blifva sed i vårt land, att patriotiska män och kvinnor sluta sig tillsammans för att använda sina bästa krafter till att bilda goda och ändamålsenliga flickskolor. Det är dessa flickskolor, som uppstått på de sista tjugu åren och som meddela en bildning vida öfverlägsen förra tidens och om hvilka man kan hysa det säkra hopp, att de skola sträfva att söka förskaffa kvinnan den bästa möjliga bildning. Få dessa fortgå i samma riktning som hittills, och alla, som äro verkligen intresserade för kvinnans höjande, använda sina krafter på att utveckla och stödja dem samt söka förmå så väl kommunerna som staten att bidra dertill, är detta otvifvelaktigt det bästa sätt, hvarpå man verkligen gagnar kvinnan. Som bekant, föreslog 1868 års skolkomité, att dessa skolor skulle bekostas genom bidrag från målsmännen, kommuner och staten. Nu är verkligen så förhållandet, att kommunerna på många ställen börjat att samverka för detta ändamål, och äfven staten anslog redan 1875 för ändamålet 30,000 kronor, hvilka 1882 höjdes till 70,000 kronor, och att detta belopp icke sedermera ytterligare höjts, beror på den af Riksdagen begärda undersökning af en komité, hvilken ock för närvarande pågår. Jag tror, att hvar och en, som rätt vill verka för kvinnans bildning, bör egna sina krafter åt utvecklingen af dessa skolor. Deremot fruktar jag, att ett kompromissande om att den allmänna skolan skall omfatta alla intressen och båda könen blir men-

*Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)

ligt så väl för den ena som för den andra och omöjligt för båda att uppfylla sin uppgift. Jag fortfar sålunda att för närvarande yrka afslag å såväl Utskottets som motionärens förslag.

Herr Waldenström: Samundervisningen är en idé — det får jag från början erkänna — som mycket tilltalar mig, och en idé, som ovilkorligen tränger sig fram och skall göra sig gällande äfven i de svenska skolorna allt mer och mer. Jag tror också, att ett fullständigt genomförande af denna idé, äfven om det icke kan eller bör ske brådstörtadt, likväl när det sker, och om det sker på ett förnuftigt sätt, skall visa sig helsosamt i alla afseenden. Jag tror, att samundervisning skulle vara helsosam för gossarne, emedan den skulle mildra deras sinne, och jag tror att den äfven skulle vara nyttig för flickorna, hvilka derigenom otvifvelaktigt skulle blifva moraliskt stärkta. Men till dessa två synpunkter vill jag äfven lägga en tredje. Tillvaron af flickor vid de högre läroverken skulle nemligen äfven verka helsosamt på lärarne sjelfve. Det är ty värr icke förhållandet, att alla lärare iakttaga den humanitet i skolan, som de borde. De gamla raa uttrycken: »äsna», »fåhund» och sådant mera förekomma ännu allt för ofta. Tillvaron af flickor i skolorna skulle säkert förändra dylika förhållanden högst betydligt, och den nytta, de sålunda gjorde lärarne, skulle äfven indirekt komma gossarne till godo.

Man har talat om vådorna af en sådan samundervisning. Ja, det är sant; hvart man än kommer, möter man faror här i lifvet, och den som ville uppföstra sina barn, så att icke några faror mötte dem, han finge väl stänga in dem i en skrubb; och hvem vet om icke rätt stora faror mötte dem äfven der.

I folkskolan sker samundervisning, utan att man sett någon egentlig fara deraf. Den eger ock rum vid Palmgrenska skolan här i Stockholm, utan att man haft någon olägenhet deraf. Till hvad som derom dels anförts i motionen, dels yttrats här i Kammaren, vill jag lägga, att i den så kallade nattvardsskolan sker ofta under flera månader af året samundervisning för gossar och flickor, och man har icke försport någon klagan deröfver. Jag tror därför, att faran är mera inbillad och synes stor, därför att saken är ovanlig; ty det ovanliga fruktar man alltid. Emellertid äro farorna af den närvarande isoleringen af det uppväxande slägtets olika kön icke små, och jag undrar om de icke till och med äro större, än de som kunna komma af samundervisningen i skolan. Herr Palmgren påpekar med rätta i ett bref, som finnes bilagdt motionen, att det är en vis Guds anordning, att inom familjen uppväxa gossar och flickor tillsammans, och denna anordning är det nog icke farligt att fortsätta i skolan. Herr Palmgren säger i samma bref: »Ofta, när jag öfverskådar barnskaran i min skola, gläder mig den tanken: det är dock *en hel* mensklighet du här har framför dig, icke en half. Är det blott af en slump eller ligger en djupare betydelse deri, att ordet *barn* i så många språk är neutralt? I min skola, finnas icke flickor, icke gossar, endast barn.»

Hvad nu beträffar nyttan af samundervisning, vill jag utom det redan nämnda påpeka, att samundervisningen skulle göra flickornas undervisning billigare än den nu är; flera skulle derför komma i åt-

njutande deraf, och detta skulle blifva till gagn för familjen. Ty man kan väl icke förneka nyttan af, att familjemodern är bildad. Rousseau har yttrat: »Männen blifva, hvad kvinnorna göra dem till. Viljen I göra männen stora och dugliga, så undervisen kvinnorna och lären dem, hvad dygd och storhet är.»

Att emellertid genomföra en sådan reform som den af Herr Hedin föreslagna, skulle naturligtvis möta ofantliga svårigheter för närvarande. Men jag tror icke det vore ur vägen, om Riksdagen fäste Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på saken, och detta just nu, då det är fråga om en fullständig omorganisation af våra läroverk. Ty genomföres denna organisation utan afseende på samundervisningen, blir det naturligtvis mycket svårare att sedan kunna lösa frågan, än det skulle vara, om vid läroverksorganisationen hänsyn tagits dertill.

Herr *Thermænius* förklarade sig instämma med Herr Waldenström.

Herr von Friesen: Den ärade talaren på uplandsbänken anförde att, om man skulle anställa försök vid något eller några allmänna läroverk, kunde man utvälja därför lämpliga sådana. Ja, visserligen kan man välja läroverk, men man kan icke välja lärare, ty de äro fast anstälde vid läroverken. Det torde möta stora svårigheter för lärare, som kommit in i andra vanor, att börja på med att undervisa flickor jemte gossar. Min ärade vän till venster har väl sagt, att man i Holland och Italien gjort försök med att i redan befintliga gosskolor äfven intaga flickor, samt att dessa försök aflupit lyckligt. Men han hade intet att säga derom, huru vida de holländska och italienska skolorna till sin organisation likna våra allmänna läroverk. Hvad Holland beträffar, äro de skolor derstädes, som motsvara de svenska allmänna läroverken, ytterst fåtaligt besökta, men hafva det oaktadt en mycket stor lärarepersonal. På grund häraf vore man benägen att antaga, att denna lärarepersonal icke är fast anstald, utan att, när flickor insläppas i ett läroverk, ombyte af lärarekrafter kan försiggå. Hvad skolorna i Italien angår, så kan jag icke för ögonblicket återopå deras organisation. Efter hvad jag vill erinra mig, äro de nyligen organiserade, väsentligen efter franskt mönster.

Mitt yttrande derom, att den nuvarande tidpunkten icke vore väl vald för ett uttalande från Riksdagens sidu i den förevarande frågan, har af den föregående talaren missförstått. Jag sade icke, att frågan ej bör prövas nu, derför att en reform står på dagordningen, utan jag yttrade att, då undersökningar rörande undervisningssystemen så väl beträffande gossar som flickor, förnämligast på denna Kammarens tillskyndan, pågingo, så borde resultatet af dessa undersökningar afvaktas, innan Kammarerna fattade något beslut om samundervisning. Ty om det komme att befinnas, att allmänna meningen hos dem, som fått tillfälle att närmare tänka sig in i saken — jag erkänner gerna med min granne, att åt deras mening största vitsordet bör lemnas — blefve den, att den för gossarne lämpligaste undervisningsplanen borde vara en, och den för flickorna lämpligaste en annan — jag säger om så kommer att befinnas; jag vet intet derom,

Angående
införande af
gemensam
undervisning
för
gossar och
flickor.
(Forts.)

*Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts).*

— så hade det väl icke varit rätt att nu på förhand hafva beslutit, att undervisningen skulle för båda könen ske efter en gemensam plan.

Den ärade talaren på geflebänken påstod, att inga olägenheter försports af samundervisning i nattvardsskolorna. Jag har mig deremot bekant, att en annan erfarenhet vunnits här i Stockholm. Detta nämner jag till den kraft och verkan det kan hafva. Den kan ju vara möjligt, att på andra ställen någon olägenhet af denna samundervisning icke förekommit.

Herr Hedin: Jag skall tillåta mig uttala den förhoppning, att den ärade talaren från Göteborg, när han i sin skola har att tillrättavisa eller straffa någon, icke använder samma metod, som han använt emot mig, eller att han tillrättavisar gossarne för hvad de icke sagt eller straffar dem för hvad de icke gjort. Jag har nemligen alls icke anklagat den ärade talaren vare sig för okunnighet eller fördomsfullhet, hvilket han två gånger förkunnade att jag sagt. Jag vill äfven tillägga den förhoppningen, att den ärade talaren äfven i sin skola måtte visa sig mera exakt i sina uttryck — något som ju är en berättigad fordran på en pedagog — än då han på den osanna uppgiften, att jag beskyldde honom för okunnighet och fördomsfullhet, bygger den förfärliga anklagelsen emot mig, att jag såsom majestätsbrott uppfattat, att han rigtat invändningar emot mitt förslag. Den ärade talaren har med detta uttalande icke gifvit prof på den noggrannhet, den opartiskhet, den egentlighet i uttrycken och den omsorg att låta en sak vara hvad den är, som jag anser böra pryda en lärare.

Herr Hammarlund: Jag hör ropen på proposition och skall därför inskränka mig till att säga endast några få ord, ehuru det kunde vara mycket att yttra i denna synnerligen viktiga fråga.

Jag vill då blott uttala, att jag är en varm vän af samundervisningstanken, och detta af många skäl. Samundervisningen öfverensstämmer med familjens väsen. Den är opartisk och rättvis, enär den gifver det ena könet lika goda tillfällen till kunskapers förvärfvande som det andra. Den är vidare ekonomisk, emedan den gör det bästa möjliga bruk af statens medel. Den är än vidare beqväm både för föräldrar och elever. Föräldrarne få nemligen sända både sina gossar och flickor till samma skola och få dem hem vid samma tid, hvilket icke är oviktigt för ordnande af måltidstimmarne. Slutligen har den, såsom redan blifvit påpekadt, en välgörande inverkan på elevernas karakter, uppförande och utveckling i öfrigt.

Öfverallt, der denna undervisning under någon längre tid tillämpats, har den och befunnits bestå profvet, och ingenstädes har man funnit skäl att frångå den.

Af de nu framställda förslagen är det emellertid intet, som fullt tillfredsställer mig. Samundervisningsidén är allt för god att blifva bortfuskad på det sätt Utskottet föreslår, ty bortfuskad skulle den enligt detta förslag blifva. Annu mindre tillfredsställer mig den lösning af frågan, som min ärade granne till venster tänkt sig. Helst skulle jag sett, att Riksdagen, i likhet med hvad Herr Hedin i andra

punkten af sin motion hemställt, anhölle att Kongl. Maj:t måtte utfärda förklarande, att tillträde till allmänna läroverken står öppet äfven för qvinliga lärjungar till det antal, som vid hvarje läroverk, der ej öfverstigliga svårigheter hindra qvinliga lärjungars antagande, kan varda af Kongl. Maj:t bestämdt.

För min del hyser jag icke någon betänklighet emot fattande af ett dylikt beslut. Dermed skulle frågan tills vidare vara afgjord. Man har fullt tillräcklig erfarenhet i denna sak från Amerika, Holland m. fl. länder och icke minst från vårt eget land, nemligen från folkskolorna, åtskilliga handelsskolor och andra tillämpningsskolor, från den med ett allmänt läroverk fullt likställda så kallade praktiska arbetsskolan i Stockholm, samt slutligen, hvad, så vidt jag hört, icke blifvit af någon talare här förut omnämnt, från våra universitet.

Jag skall emellertid icke göra något yrkande, då jag icke anser skäligt föröka antalet af de redan nog många förslag, som blifvit framställda under diskussionen. Jag har endast velat, då denna viktiga fråga nu för första gången föreligger, uttala min mening i saken.

Herr Östberg: Jag skall endast be att få säga några ord. Jag vill då först komplettera det nyss hållna förträffliga anförandet angående samundervisningens nytta för skolan med att påpeka dess nytta för lifvet, som jag anser vara den viktigaste sidan af saken. Jag tror att i följd af samundervisningen skulle uppstå ett riktigare förhållande mellan mannen och qvinnan än nu är fallet, så att de begge komma att ega samma mänskliga intressen, och det är min öfvertygelse, att de endast genom detta deltagande i hvarandras andliga lif skola kunna nå den fulla utveckling, som är menniskan ämnad.

Det af Herr Ivar Månsson framställda förslaget går i den riktning, att det sammanbinder denna fråga med den stora läroverksreformen. Det är tydligt, att ett sådant uttalande af Riksdagen kan gifva anledning till att denna reform blir uppskjuten längre än vi alla anse nödigt. Jag tror icke heller det blir någon vinst af att dessa begge frågor afgöras tillsammans — Den förestående läroverksreformen bör hafva till sin uppgift att gifva skolväsendet den organisation, som för den manliga ungdomen är mest ändamålsenlig, och den frågan återstår sedan att pröfva, huru vida denna organisation äfven är lämplig för den qvinliga ungdomen. Skulle det visa sig, att den för gossar lämpliga skolorganisationen icke motsvarar behöfvat för flickor, då måste man i sjelfva verket medgifva, att det icke är rätt att sammanföra dem i ett läroverk. — Om i Herr Månssons förslag sambandet med läroverksreformen borttages, och det sålunda endast afser att Kongl. Maj:t måtte taga frågan i öfvervägande, skall jag icke hafva något emot att bifalla detsamma.

Herr Folke Andersson: Man har sagt, att qvinnan är skapad blott för hemmet och att hennes uppgift i familjen är att sköta sitt hus och sina barn. Men det är en känd sanning, att, om familjen skall blifva treflig, så fordras att qvinnan eger nödiga kunskaper och äfven bildning i öfrigt, ty någon har sagt, att qvinnan är den första läraren. Det är af henne, som barnen inhemta de första kunskaperna.

*Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)*

Angående
införande af
gemensam
undervis-
ning för
gossar och
flickor.
(Forts.)

Är modern skicklig, så utöfvar detta ett godt inflytande på så väl barnen som familjen i dess helhet, men i annat fall tror jag icke hemmet kan blifva hvad det bör vara.

Hvad qvinnans bildning beträffar, så har, såsom vi känna, qvinnan för närvarande lika rätt som gossen att begagna folkskolan, men då det gäller något utöfvar hvad folkskolan kan meddela, så måste qvinnan skaffa sig detta på egen bekostnad, ty det är endast i några undantagsfall som staten lemnar bidrag till läroverk för qvinnor. Jag har i det fallet en liten erfarenhet af, hvilken skilnad det är att bereda en gosse eller en flicka undervisning. En gosse eger rätt att gå igenom ett statens läroverk, men om en flicka deremot skall förskaffa sig några kunskaper, så får detta ske på egen bekostnad. Detta förefaller mig oegentligt, ty om en flicka aldrig så gerna skulle vilja komma in i ett vanligt läroverk, så får hon det icke.

Man har sagt, att läroverken skulle behöfva byggas om, för den händelse flickor skulle lemnas tillträde dertill. Detta kan jag dock icke förstå, ty de kunna ju sitta på samma bänkar som gossarne och för öfrigt tror jag det icke på något sätt skulle hafva ett menligt inflytande på deras uppfostran, om de finge deltaga i undervisningen i våra läroverk, i den mån utrymmet medgifver. För öfrigt vill jag i likhet med den näst föregående talaren påpeka, att då en flicka tagit student- eller maturitetsexamen, har hon lika rätt att vistas vid akademien som gossarne, och der pågår ju redan samundervisning, men jag har ej hört att det förorsakat någon våda, och då det finnes plats vid många elementarläroverk, så vet jag icke hvarför man icke kunde göra försök med ett begränsadt antal flickor äfven der, helst som det icke kostade staten ett öre, emedan lärare ändå finnas, som måste aflönas.

Jag vill emellertid icke göra något yrkande, men jag tror att den tid icke är så fjerran, då samundervisning kommer till stånd. Jag vill ej upptaga tiden, då jag ser att herrarne äro trötta, men för mig ter sig saken så, att Riksdagen inom ej allt för få år skall gå in på hvad som här är föreslaget.

Jag gör, som sagdt, intet yrkande.

Herr Östling: Jag skall ej trötta Kammaren med att upprepa hvad som förut blifvit sagdt, utan vill blott tillkännagifva, att jag i hufvudsak instämmer i hvad som af Herr Winkrans blifvit anfördt, hvarför jag på de skäl han förut angifvit yrkar afslag å så väl motionerna som Utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. Efter det Herr Talmannen till proposition upptagit de särskilda yrkandena, blef Utskottets hemställan af Kammaren afslagen.

§ 7.

Efter föredragning till sist af Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 14 (i samlingen n:o 31), i anledning af

väckt motion om vidtagande af åtgärder för afskaffande af kollektier för statsändamål, begärdes ordet af

Herr Thestrup, som yttrade: Då jag föreställer mig att det af Första Kammarerna antagna skrivelseförslaget jemväl skall tillvinna sig denna Kammarernas bifall, får jag, på det beslutet måtte komma i full öfverensstämmelse med Medkammarernas beslut, hemställa, att Andra Kammarernas beslut måtte erhålla denna förändrade lydelse: »att *Riksdagen måtte* i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla» etc. Det är blott orden: *Riksdagen måtte*, som skulle inflyta, mellan orden *att* och *i skrivelse*. Vid sådant förhållande blifva Första och Andra Kammarernas beslut enahanda, hvarför jag anhåller om bifall till Utskottets sålunda formulerade skrivelseförslag.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls med det af Herr Thestrup föreslagna tillägg.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag, hvarefter Kammarernas ledamöter åtskildes klockan $\frac{1}{2}$ 12 på natten.

In fidem

A. E. J. Johansson.